

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้า เรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลสัมฤทธิ์การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดพิษณุโลก ครั้งนี้ผู้ทำการศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

1. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- 1.1 ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 1.2 วัตถุประสงค์และความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 1.3 องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 1.4 แนวการปฏิบัติของโรงเรียน
- 1.5 มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 1.6 การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา

- 2.1 ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา
- 2.2 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา
- 2.3 คุณลักษณะของผู้บริหาร
 - 2.3.1 คุณลักษณะด้านสติปัญญาและความรู้
 - 2.3.2 คุณลักษณะทางกาย
 - 2.3.3 คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ
 - 2.3.4 คุณลักษณะด้านการปฏิบัติงาน
 - 2.3.5 คุณลักษณะทางสังคม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 งานวิจัยในประเทศ
- 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1 ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546, หน้า 5) ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องของผู้ปกครองหรือบุคคลภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2546, หน้า5) ให้ความหมายว่า การดูแลช่วยเหลือหมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า14) ให้ความหมายว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงานโดยการ อำนวยความสะดวก จากคณะผู้บริหารและร่วมรับผิดชอบดำเนินงานโดยบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ ครูและบุคลากรทุกคน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง บุคคลผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ สวัสดิภาพ ความปลอดภัย การส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ เอกชน ชุมชน เป็นต้น

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และรอดพ้นจากวิกฤติที่พึง

จากข้อความที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น พอสรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน เป็นการกระทำที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม พัฒนาให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณภาพ ตามที่สังคมต้องการ พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน ฯลฯ มีส่วนร่วม

1.2 วัตถุประสงค์ ความสำคัญ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.2.1 วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.2.1.1 เพื่อให้การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

1.2.1.2 เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่มีระบบ พร้อมด้วย เอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

1.2.2 ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวทางการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ(มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้การดำเนินการคือ เรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23 ข้อ (5)) ทั้งนี้การจัดกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2546, หน้า 1-4)

การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังโดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็ปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหา

ครอบครัวซึ่งก่อให้เกิด ความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด การปรับตัวที่ไม่เหมาะสม หรืออื่นๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เติบโตตามความมุ่งหวังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโต งอกงาม เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

ในการปฏิรูปวิชาชีพครู ซึ่งเป็นการพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะที่ได้คุณภาพ และมาตรฐานวิชาชีพ ตามการประกันคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษาด้านปัจจัย คือ ครู ที่ระบุในมาตรฐานที่ 2 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญและเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูในการพัฒนานักเรียน คือ การมีความรัก เอื้ออาทรเอาใจใส่ ดูแลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ การมีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพจิตที่ดี พร้อมทั้งจะแนะนำและร่วมกันแก้ปัญหาของนักเรียน แสดงให้เห็นว่าครูต้องพัฒนาตนเองให้เป็นครูมืออาชีพคือ นอกจากจะทำหน้าที่ครูผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้แก่แก่นักเรียนแล้ว ยังต้องทำหน้าที่อื่น ๆ ที่เป็นการสนับสนุนหรือพัฒนาให้นักเรียนมีคุณภาพ ทั้งดี เก่ง มีสุข ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานด้านผลผลิต คือ นักเรียน ในการประกันคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา มาตรฐานที่ 4 ที่มุ่งให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 5 มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา มาตรฐานที่ 6 รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ และมีบุคลิกภาพที่ดี มาตรฐานที่ 7 มีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานดังกล่าวได้ โดยผ่านกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานด้านกระบวนการของการประกันคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา มาตรฐานที่ 1 ที่โรงเรียนมีการบริหารและการจัดการอย่างเป็นระบบ มาตรฐานที่ 4 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาตรฐานที่ 7 ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนในการจัดและพัฒนาศึกษา ดังนั้น ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นระบบที่สามารถดำเนินการเพื่อรับการประกันคุณภาพได้ ซึ่งครอบคลุมทั้งปัจจัย ด้านผลผลิตและด้านกระบวนการ

กรมสามัญศึกษาตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จโดยมีแนวคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนา เพื่อดูแลช่วยเหลือ ทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำของทุกคน ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

นอกจากนี้สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป., อ้างอิงในสุวิมล ครุฑดิไลดำนันท์ และคณะ, 2547, หน้า 12)ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า การจัดการศึกษาในทุกยุคทุกสมัย ล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การพัฒนานักเรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงชีพอย่างมีความสุขในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับปัจจุบันที่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เกิดขึ้น นั่นคือ ให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขด้วยความร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่จะเป็นโรงเรียน ชุมชน สังคม และโดยเฉพาะครอบครัวของนักเรียนเอง แต่ด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนให้มีความซับซ้อนมากขึ้น หลายครอบครัวมีเวลาดูแลใกล้ชิดไม่มากนัก ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงทำให้เกิดปัญหาทั้งกับตนเองและสังคมได้ง่าย ดังนั้น ความจำเป็นในการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง การมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจนจึงเป็นสิ่งสำคัญโดยดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดระบบการเรียนการสอน

1.2.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- 1.2.3.1 นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
- 1.2.3.2 สัมพันธภาพระหว่างครูนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น
- 1.2.3.3 นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้
- 1.2.3.4 นักเรียนมีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์
- 1.2.3.5 นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

สรุป ความสำเร็จในการจัดการศึกษาในโรงเรียน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนทุกฝ่าย ดังที่กล่าวมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะช่วยดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิด สังเกตพฤติกรรมของลูกหลาน อยู่เสมอทำให้ทราบความเปลี่ยนแปลงและสามารถหาวิธีการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาค้นพบเหตุการณืเนื่องมาจากทุกปัญหาของนักเรียนล้วนมีสาเหตุและไม่ได้เกิดขึ้นทันทีใด แต่เป็นการสั่งสมประสพการณ์ที่มีผลในเชิงลบต่อพฤติกรรม ทั้งด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ หากไม่ได้รับการช่วยเหลือในเบื้องต้น ปัญหาที่ลุกลามขึ้นจนมีความซับซ้อนยากต่อการแก้ไขในที่สุด

1.3 องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สุวิมล คุรุจิตตานันท์ และคณะ (2547, หน้า13-34) ได้กล่าวถึงระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีรายละเอียด ดังนี้

1.3.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียนเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่นักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งครูที่ปรึกษาต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนอย่างน้อย 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านความสามารถ ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านความสามารถอื่น ๆ ด้านสุขภาพ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ พฤติกรรม ด้านครอบครัว ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการคุ้มครองนักเรียน และด้านอื่น ๆ ที่ครูอาจพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น ระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก นอกจากนี้ยังมีวิธีการอื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้มสะสมงาน การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึก การตรวจสุขภาพด้วยตนเองซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย

1.3.1.1 ความสำคัญ ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียนเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่ความรู้สึกหรือ การคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียนซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือ นักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

1.3.1.2 ข้อมูลพื้นฐานนักเรียน ครูที่ปรึกษา ควรมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน
อย่างน้อย 3 ด้านใหญ่ๆ คือ

1.3.1.2.1 ด้านความสามารถแยกเป็น

ด้านการเรียน ครูที่ปรึกษาควรทราบผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนในแต่ละวิชาผลการเรียนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน พฤติกรรมการเรียนในห้องเรียนที่มีผลการ
เรียนรู้ของนักเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน เป็นต้น

ด้านความสามารถอื่นๆ ควรทราบบทบาทหน้าที่พิเศษ
ในโรงเรียนความสามารถพิเศษ การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

1.3.1.2.2 ด้านสุขภาพร่างกาย แยกเป็น

ด้านร่างกาย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก โรคประจำตัว ความ
บกพร่องทางร่างกาย เช่น การได้ยิน การมองเห็น เป็นต้น

ด้านจิตใจ ด้านพฤติกรรม เช่น มีอารมณ์ซึมเศร้า วิดก
กังวล พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง สมาธิสั้น บุคลิกภาพเก็บตัว ซ้ำๆ ตลอดจนความประพฤติดังกล่าว

1.3.1.2.3 ด้านครอบครัว แยกเป็น

ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ของบิดา มารดา ผู้ปกครอง
อาชีพ ของผู้ปกครองค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน เป็นต้น

ด้านความคุ้มครองนักเรียน รายละเอียดที่ครูที่ปรึกษา
ต้องทราบ เช่น จำนวนพี่น้องบุคคลในครอบครัว สถานภาพของบิดา มารดา บุคคลที่ดูแล
รับผิดชอบนักเรียน ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ความ
เจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือการใช้สารเสพติด การติดสุรา การเล่นเกมพนัน เป็นต้น

1.3.1.3 วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

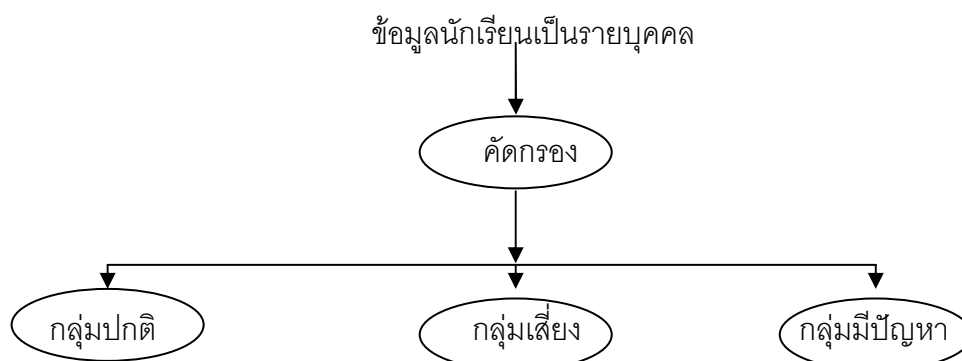
ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุม
ทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว ที่สำคัญคือ

1. ระเบียบสะสม
2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) หรือ
3. วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เช่น สัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้มสะสมผลงาน
การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งจัดทำโดยกรม
อนามัย เป็นต้น

1.3.2 การคัดกรองนักเรียน(สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2549, หน้า43)
การคัดกรองนักเรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้ว นำผลที่ได้ มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น

1.3.2.1 ความสำคัญการคัดกรองนักเรียนเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำผลที่ได้มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น การคัดกรองนักเรียนจะแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม

การคัดกรองนักเรียน จะแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม

กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมในด้านลบ

กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต การปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจน มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของตนเองหรือต่อสังคมส่วนรวมในด้านลบ

การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาก็ให้ตรงกับปัญหาของนักเรียนยิ่งขึ้น และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาก็เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่างๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาก็จะน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

1.3.2.2 ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้ได้ว่า ตนถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (Sensitive) แม้ว่านักเรียนจะรู้ตัวดีว่า ขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไรหรือประสบกับปัญหาใดก็ตาม และเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย ดังนั้นครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้ครูที่ปรึกษาควรมีการติดตามและประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งก็ต้องระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่า บุตรหลานของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติแตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่นๆ ที่อาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้

1.3.2.3 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีการประชุมครูเพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา

1.3.3 การส่งเสริมนักเรียน อุบลวรรณ เปรมโสตร์และคณะ (อ้างถึงใน สุวิมล ครุฑดิลดานันท์ และคณะ, 2547, หน้า 24) ได้ให้ความหมายว่า การส่งเสริมนักเรียน หมายถึง การจัดการกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มปกติกลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มช่วยเหลือให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยป้องกันมิให้นักเรียนมีอยู่ในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพตามที่ชุมชนหรือโรงเรียน คาดหวังต่อไป ซึ่งการส่งเสริมนักเรียนมีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนดำเนินการคือ การจัดการกิจกรรมโฮมรูม (Home room) กิจกรรมการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)

1.3.3.1 ความสำคัญ การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครู ที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพมีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาและเป็นการช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ มีพฤติกรรมดีขึ้นตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

1.3.3.2 วิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการคือ

1.3.3.2.1 การจัดกิจกรรมโฮมรูม (HOMEROOM) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมโฮมรูม อาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ให้มีบรรยากาศเสมือนบ้านที่มีครูที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน มีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัวและการวางแผนชีวิตเป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูม จะช่วยให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมความสามารถและป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูมมีดังนี้ กำหนดกิจกรรมโฮมรูม โดยยึดตามความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้ สสำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นๆ และเป็นเรื่องที่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้งควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐาน ทั้งก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนในรูปของการบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่นๆ และประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

1.3.3.2.2 การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (CLASSROOM MEETING) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนเป็นการพบปะกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่าง บ้าน โรงเรียนและผู้ปกครองด้วยกัน การประชุมผู้ปกครองดังกล่าวจะทำให้นักเรียนได้รับความเข้าใจจากผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพ มีความสามารถมากยิ่งขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาของนักเรียน แนวดำเนินการ ครูที่ปรึกษาควรจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งการประชุมนี้มีใช้การรายงานสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเพียงอย่างเดียวแต่เป็นการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือให้มากยิ่งขึ้น

1.3.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา หมายถึง การที่ครูที่ปรึกษาให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาสังคม ซึ่งถือเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมาก ทุกครั้งที่มีการช่วยเหลือนักเรียนต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน วิธีการและเครื่องมือที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการ คือ การให้การปรึกษาเบื้องต้น และการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

1.3.4.1 ความสำคัญของการป้องกันแก้ไขปัญหาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรรู้ใจความเข้าใจใส่นักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความดูแลใส่ใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป นอกจากนี้ทุกครั้งที่ของการช่วยเหลือนักเรียนควรมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานด้วย

1.3.4.2 ข้อที่พึงตระหนักในการป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน

1.3.4.2.1 การรักษาความลับ เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ต้องช่วยเหลือแก้ไข ไม่ควรนำไปเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยไม่ระบุชื่อ – สกุลจริงของนักเรียนและการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ไม่ให้เกียรตินักเรียน การบันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียน ควรเก็บไว้ในที่ที่เหมาะสม สะดวกในการเรียกใช้ และการรายงานการช่วยเหลือนักเรียน ควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้ โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

1.3.4.2.2 การแก้ปัญหานั้นประกอบด้วย การช่วยเหลือนักเรียนแก้ปัญหานักเรียน ต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ๆ เพราะปัญหามิได้เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่อาจเกิดจากหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน และวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะการให้คำแนะนำปรึกษาจึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทางการระดมการหรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ผึกฝน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน ข้อสังเกตการแก้ปัญหานักเรียนหรือการส่งต่อนั้น ในบางกรณีครูปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือการคัดกรองนักเรียนก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับกรณีปัญหานักเรียนแต่ละคน

1.3.5 การส่งต่อ กรมสุขภาพจิต (2544, หน้า36) ได้ให้ความหมายของการส่งต่อนักเรียน หมายถึง การส่งนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือและอาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงต้องส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านหรือเฉพาะด้านเพื่อช่วยเหลือนักเรียนอย่าง

เร่งด่วนเพื่อการยุติปัญหาให้ลูกหลานต่อไป

หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (ม.ป.ป., หน้า 27) กล่าวว่า การส่งต่อ หมายถึง กิจกรรมที่อาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถแก้ไขปัญหานักเรียนได้ จึงส่งต่อไปยังครูอาจารย์ที่สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ เช่น ครูแนะแนว ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครองหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกสถานศึกษา เช่น นักจิตวิทยา จิตแพทย์ เป็นต้น

สรุป การส่งต่อนักเรียน หมายถึง กระบวนการส่งนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือและอาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ จึงต้องส่งต่อไปให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่วยเหลือนักเรียนอย่างเร่งด่วน

1.3.5.1 ประเภทของการส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1.3.5.1.1 การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่ให้การช่วยเหลือได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา หรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น การส่งต่อภายในหากส่งไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมซ้ำซ้อนหรือรุนแรงแต่หากเกิดกรณียากต่อการช่วยเหลือก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกต่อไป

1.3.5.1.2 การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนหรือการส่งต่อนักเรียนนั้น ในบางกรณีครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือการคัดกรองนักเรียนก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับกรณีปัญหาของนักเรียนแต่ละคน

1.3.5.2 แนวทางการพิจารณาการส่งต่อโดยครูที่ปรึกษา การส่งต่อนักเรียนไปพบครูอื่น ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น กรมสุขภาพจิต(2544, หน้า29) ได้กำหนดแนวทางการพิจารณาการส่งต่อโดยครูที่ปรึกษาดังนี้

1.3.5.2.1 นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง ไม่ว่าจะครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือโดยวิธีใดๆ

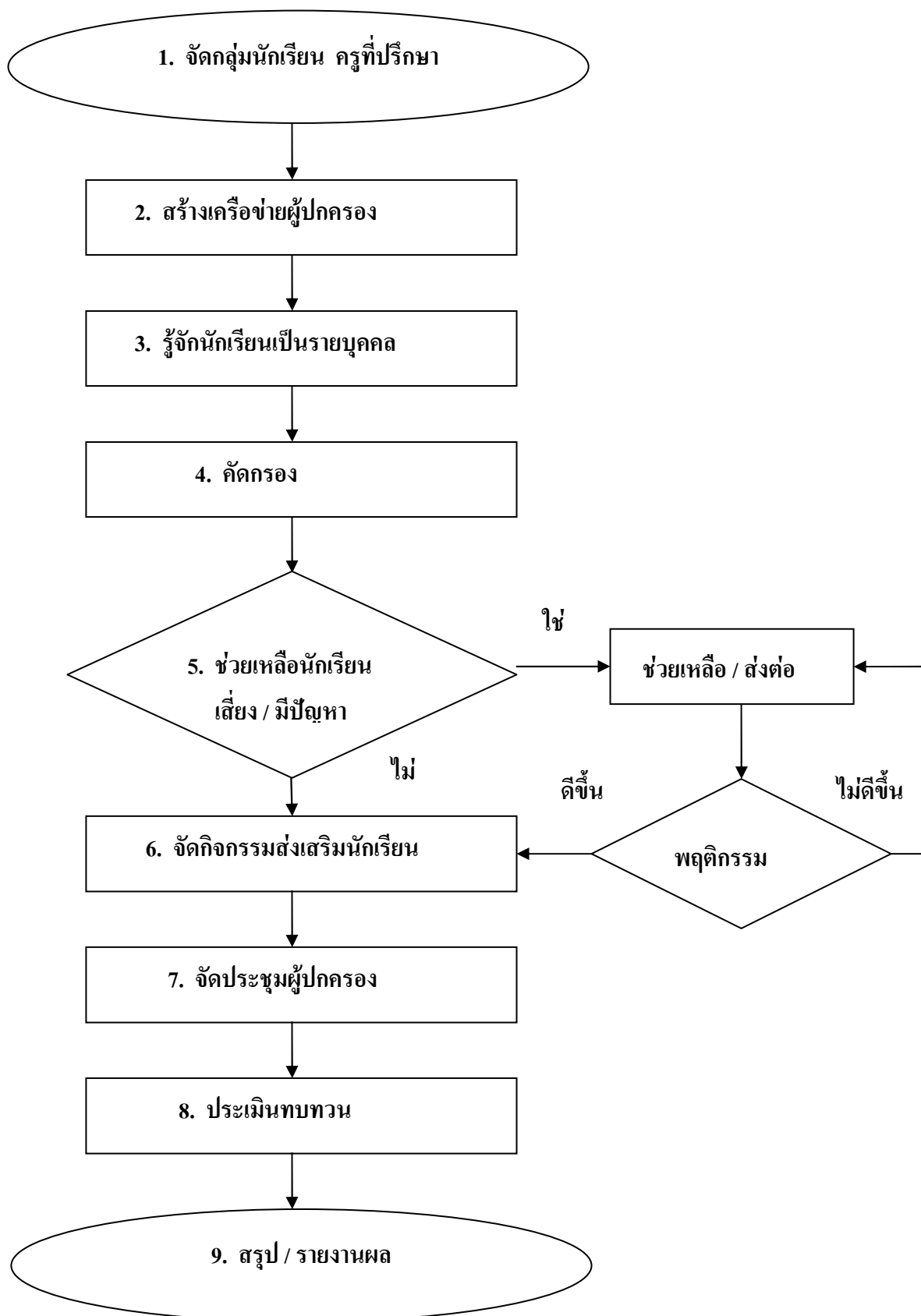
1.3.5.2.2 นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรม

1.3.5.2.3 ปัญหาของนักเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น

เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัดทางจิตวิทยาควรพิจารณาส่งต่อให้ผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการช่วยเหลือต่อไป

แต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังรายละเอียดในแผนภูมิ

แผนภาพแสดงกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่แสดงในแผนภูมิ เป็นความรับผิดชอบครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาตลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือการรับผิดชอบของครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาตลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือการรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้องและผู้ปกครอง

1.4. แนวปฏิบัติของสถานศึกษา สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา(2549, หน้า 28) การนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้าสู่สถานศึกษา มีแผนการดำเนินงานที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ และนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 1 รอบปี ซึ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังมีรายละเอียดการดำเนินงานต่อไปนี้

1.4.1 แผนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา (ในหนึ่งรอบปี ระหว่างมีนาคม – มีนาคม ถัดไป)

การดำเนินงาน	ระยะเวลาประมาณ	ผู้รับผิดชอบ
1. เตรียมการและวางแผนดำเนินงาน	มีนาคม - เมษายน	- ผู้บริหาร - ทีมสนับสนุน
กิจกรรมที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ		
กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติงาน		

การดำเนินงาน(ต่อ)	ระยะเวลาประมาณ(ต่อ)	ผู้รับผิดชอบ(ต่อ)
2. ปฏิบัติตามแผน กิจกรรมที่ 3 สร้างความ ตระหนักและ ความเข้าใจ กับบุคลากร กิจกรรมที่ 4 ดำเนินการตาม ระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน	พฤษภาคม – มีนาคม ปีถัดไป	- ทีมสนับสนุน - ครูทุกคนในโรงเรียน
3. กำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงาน กิจกรรมที่ 5 ประเมินเพื่อทบทวน กิจกรรมที่ 6 ประเมินผลเพื่อ พัฒนาและสรุป รายงาน	- สิงหาคม และมกราคม สำหรับกิจกรรมที่ 5 - กุมภาพันธ์ สำหรับกิจกรรมที่ 6	- คณะกรรมการประเมิน เพื่อทบทวน - ทีมนำและทีมสนับสนุน

1.4.2 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา(2549, หน้า17-23) ได้กล่าวถึงการดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคม

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นระบบที่มีกระบวนการดำเนินงานชัดเจน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานดังนี้

1.4.2.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นสถาบันที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่จะทำให้การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบผลสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคลากรอื่น ๆ

1.4.2.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำสูงสุดในสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการและให้ความสำคัญในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จจึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
<p>1. บริหารจัดการให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพดูแล กำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมินผลสนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2. สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนและบุคคลที่เกี่ยวข้องเห็นค่าและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3. กำหนดโครงสร้างการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสถานศึกษา 4. แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานตามความเหมาะสม 5. ประชุมคณะกรรมการและกำหนดเกณฑ์จำแนกกลุ่มนักเรียน 6. ส่งเสริมให้ครูทุกคนและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้เพิ่มเติมมีทักษะเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

บทบาทหน้าที่(ต่อ)	แนวทางดำเนินงาน(ต่อ)
2. ประสานงานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานและบุคคลภายนอก เช่น ผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง องค์กรต่าง ๆ สาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ฯลฯ	1. เชิญร่วมเป็นกรรมการและเครือข่ายในการช่วยเหลือนักเรียน 2. ประชุมปรึกษาหารือและขอความร่วมมือ
3. ดูแล กำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล สนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน	1. กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน 2. นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมิน 3. ยกย่องให้รางวัลเผยแพร่ผลงานการดำเนิน ในโอกาสต่าง ๆ

1.4.2.1.2 ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด และเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่ และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคล จัดเตรียมเครื่องมือเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคล 2. หาข้อมูลเพิ่มเติมโดยนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูล และปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน 3. เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ 4. วิเคราะห์ข้อมูล
2. คัดกรอง จำแนกกลุ่มนักเรียน	1. ดำเนินการคัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 2. สรุปผลการจำแนกนักเรียนเป็นกลุ่ม

บทบาทหน้าที่(ต่อ)	แนวทางดำเนินงาน(ต่อ)
3. จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนา	. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม โดย <ol style="list-style-type: none"> 1.1 เยี่ยมบ้าน 1.2 จัดกิจกรรมโฮมรูม 1.3 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน 1.4 ประชุมผู้ปกครอง 1.5 จดหมาย 1.6 อื่น ๆ 2. จัดกิจกรรมพัฒนาให้เหมาะสมกับกลุ่มนักเรียน
4. จัดกิจกรรมป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำปรึกษา 2. ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น 3. ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองในการช่วยเหลือแก้ไข
5. ส่งต่อ รายงานผล	<ol style="list-style-type: none"> 1. ดำเนินการส่งต่อภายในไปยังบุคคลหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2. รายงานผลระหว่างดำเนินการ 3. รายงานผลเมื่อสิ้นสุด

หมายเหตุ การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกขั้นตอน ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรรายงานผลการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อการตรวจสอบปรับปรุงพัฒนา

1.4.2.1.3 ครูประจำวิชา/ครูทั่วไป ครูทุกคนเป็นผู้มี

บทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร มีหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้และดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. ดูแลนักเรียนและให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน	1. ศึกษา สังเกต ดูแล รวบรวมข้อมูล 2. ประสานงานกับครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เพื่อส่งเสริมป้องกัน แก้ไขพฤติกรรมนักเรียน 3. จัดกิจกรรมส่งเสริม ป้องกัน แก้ไข เพื่อพัฒนานักเรียน

หมายเหตุ โรงเรียนใดไม่มีครูประจำวิชา ให้ครูที่ทำหน้าที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ปฏิบัติตาม
บทบาทหน้าที่ครูประจำวิชา

1.4.2.1.4 ครูแนะแนว เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบ

ต่อการจัดระบบงานแนะแนว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงควรมีบทบาท
หน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. สนับสนุนครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. ให้คำปรึกษาช่วยเหลือแก่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา 2. ให้ความมั่นใจ กำลังใจกับผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงาน 3. ให้คำปรึกษาครอบคลุมทั้งด้านการเรียน อาชีพ ชีวิต และสังคม ทั้งรายกลุ่มและบุคคล 4. จัดทำการศึกษากรณีศึกษา(Case Study) 5. เตรียมเครื่องมือสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างครอบคลุมต่อเนื่อง และเป็นปัจจุบัน 6. ให้ปรึกษาในการจัดทำข้อมูลนักเรียน ประกอบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกรณีนักเรียนย้ายที่เรียน
2. จัดกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนา	1. จัดกิจกรรมป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน 2. ให้นักเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล

บทบาทหน้าที่(ต่อ)	แนวทางดำเนินงาน(ต่อ)
3. จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำปรึกษา 2. ให้ความช่วยเหลือ 3. ประสานความร่วมมือกับครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง 4. อื่น ๆ
4. ส่งต่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก

หมายเหตุ โรงเรียนใดที่ไม่มีครูแนะแนว ให้ครูที่ทำหน้าที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาปฏิบัติตาม
บทบาทหน้าที่ของครูแนะแนว

1.4.2.1.5 ครูหัวหน้าระดับชั้น

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. ติดตาม กำกับ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. วางแผนการกำกับ ติดตาม การทำงานของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ให้ชัดเจนและรับรู้โดยทั่วกัน 2. อำนวยความสะดวกแก่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน และจัดทำรายงานประเมินผลระบบ ส่งผู้บริหาร
2. ประสานงานผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดประชุมครูในระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2. จัดประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาปัญหารายกรณี 3. ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา 4. ติดต่อประสานงานกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

1.4.2.1.6 นักเรียน เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งเป็นผู้รับการช่วยเหลือและให้ความช่วยเหลือแก่สถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. มีบทบาทหน้าที่ของนักเรียนและสนับสนุนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการนักเรียน 2. ให้ความร่วมมือในการสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษา 3. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 4. สร้างเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อนที่ช่วยน้อง 5. เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา 6. ประสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับบ้าน

1.4.2.1.7 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์คณะบุคคลที่ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานซึ่งมีส่วนในการพัฒนาการศึกษา จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. ให้การสนับสนุนด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2. เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาแก้ไขนักเรียน 3. ติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ในการส่งเสริม พัฒนาแก้ไข 4. อำนวยความสะดวกในการประสานงานเมื่อสถานศึกษาต้องการช่วยเหลือ

1.4.2.1.8 บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นบุคคลและกลุ่มบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนในพื้นที่มากที่สุดที่จะให้การเอาใจใส่ ดูแลนักเรียนได้ดี ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง / ชมรม/ สมาคม ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ผู้ปกครอง/เครือข่ายผู้ปกครอง เป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. อบรมดูแลและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตครอบครัว มีความรักความเข้าใจ และให้ความอบอุ่น	1. จัดสภาพแวดล้อม ความสะดวกสบายให้นักเรียน ได้สัมผัสกับตัวอย่างที่ดี 2. สนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจ และ ศักยภาพของตนเอง 3. ใช้หลักจิตวิทยาในการเลี้ยงดูบุตรหลาน
2. สนับสนุนให้ความร่วมมือ วางแผนร่วมกับสถานศึกษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน	1. เข้าร่วมประชุม วางแผน หาแนวทางการดำเนินงาน 2. ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน
3. เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่นักเรียน	1. ให้คำปรึกษา คำแนะนำที่ดีแก่นักเรียน 2. เสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีให้นักเรียน

ชุมชนเป็นสังคมที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของเด็ก บุคคลทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาตนในแนวทางที่เหมาะสม จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานดังนี้

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. สนับสนุนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. จัดสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียน 2. ช่วยสอดส่องดูแลนักเรียน 3. เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน 4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน 5. ให้ข้อมูลข่าวสารพฤติกรรมของนักเรียนกับสถานศึกษา 6. เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา

1.5 มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2550, หน้า 7) กล่าวว่ามาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อการประกันคุณภาพจากระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีทั้งหมด 3 มาตรฐาน 14 ตัวบ่งชี้แบ่งออกเป็น 3 ด้าน เป็นแนวทางให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พัฒนาคุณภาพจากระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการประเมินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

มาตรฐานด้านนักเรียน

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ใน

ใน สังคมได้อย่างมีความสุข

ตัวบ่งชี้ที่ 1 รู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้

1.1 รู้ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเองและมีการตรวจสอบทบทวนเพื่อปรับปรุงตนเอง

1.2 สามารถวิเคราะห์ ตัดสินใจเลือกประเพณี-ปฏิบัติตนและเข้าร่วมกิจกรรมได้ อย่างเหมาะสม

1.3 กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมเชิงสร้างสรรค์และมั่นใจในตนเอง

1.4 สามารถบริหารจัดการตนเองในด้านการเรียน และการดำเนินชีวิตประจำวันได้

1.5 แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี

2.1 มีน้ำหนัก ส่วนสูง ตามเกณฑ์มาตรฐาน (กรมอนามัย)

2.2 มีสมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์มาตรฐาน

2.3 มีสุขนิสัยในการดำรงชีวิตประจำวัน

2.4 สามารถป้องกัน ดูแลสุขภาพตนเองได้

2.5 ว่าเรียง แจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ ปรับตัวได้

2.6 เป็นแบบอย่างที่ดี ให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีทักษะในการหลีกเลี่ยง ป้องกันภัย อันตราย และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

3.1 มีความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งที่เป็นพิษภัย อันตรายและพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์

3.2 สามารถวิเคราะห์และจำแนกสิ่งที่เป็นพิษภัยอันตราย และพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์

3.3 รู้เท่าทันและกล้าที่จะปฏิเสธ สิ่งที่เป็นพิษภัยอันตรายและพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์

3.4 สามารถป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษ และหลีกเลี่ยงสภาวะเสี่ยง ต่อความ

รุนแรง ไรศภัย อุบัติภัย และปัญหาทางเพศ

3.5 สามารถชักชวนหรือส่งเสริมให้เพื่อน ประพฤติตนตามแนวทาง ที่ถูกต้องเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 4 รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และสามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ ของตนเองได้

4.1 ศรัทธาและเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของตนเอง และผู้อื่น

4.2 แสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม

4.3 สามารถใช้หลักเหตุผลในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

4.4 สามารถจัดการกับปัญหาและสามารถควบคุมการแสดงออก ทางอารมณ์ที่ไม่พึง

ประสงค์ของตนเอง

4.5 มีทักษะในการสื่อสาร รับรู้ สร้างความเข้าใจ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด การทักทาย การ แสดงความชื่นชม การปฏิเสธ การรับคำวิพากษ์วิจารณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 5 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม

- 5.1 รับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกของครอบครัว
- 5.2 ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษา
- 5.3 ปฏิบัติตามกฎ กติกา ประเพณี วัฒนธรรม
- 5.4 เป็นแบบอย่างที่ดีและมีจิตสาธารณะ

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพสุจริต

- 6.1 รู้จักงานและอาชีพ
- 6.2 รู้ความสนใจด้านอาชีพของตนเอง
- 6.3 มีแนวทาง และมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกอาชีพ
- 6.4 มีทักษะพื้นฐานอาชีพที่ถนัดและสนใจ เห็นคุณค่าในอาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านกระบวนการ

มาตรฐานที่ 2 สถานศึกษามีการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สถานศึกษามีการวางระบบการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- 1.1 มีโครงสร้างการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 1.2 มีการคัดสรรและแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ
- 1.3 มีแผนงาน โครงการ ปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนที่ชัดเจนและมีคู่มือ การปฏิบัติงาน

ของสถานศึกษาพัฒนาการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 2.1.1 มีการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลด้วยวิธีที่เหมาะสม หลากหลาย
 - 2.1.2 มีการศึกษาข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 2.1.3 มีการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลนักเรียนรายบุคคล รายกลุ่ม /

ระดับชั้น ระดับสถานศึกษา

- 2.1.4 มีการนำข้อมูลไปใช้ส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือนักเรียน

2.2 การจำแนก คัดกรองนักเรียน

- 2.2.1 มีการจำแนก คัดกรองนักเรียนตามแนวทาง/เกณฑ์ที่สถานศึกษา กำหนด
- 2.2.2 มีการสรุปผลการจำแนก คัดกรองนักเรียนครบทุกคน
- 2.2.3 มีการสรุปผลการจำแนกคัดกรองนักเรียนเป็นระดับชั้นและระดับ

สถานศึกษา

- 2.2.4 มีการนำผลที่ได้จากการจำแนก คัดกรองนักเรียน มาจัดทำ สารสนเทศ

ระดับสถานศึกษาและนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ส่งเสริม พัฒนานักเรียน

2.3 การส่งเสริมพัฒนานักเรียนที่หลากหลาย

2.3.1 มีแผนงานโครงการกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนและ มีการนำแผนไปปฏิบัติ

2.3.2 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนที่สอดคล้องกับสารสนเทศ ผลการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียน

2.3.3 มีการจัดกิจกรรมโฮมรูมอย่างต่อเนื่อง

2.3.4 มีการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนที่ครูที่ปรึกษาครูประจำชั้น และ ผู้ปกครองร่วมกันวางแผนทางการดูแลช่วยเหลือพัฒนา นักเรียน

2.3.5 มีการติดตามพฤติกรรมจากการช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนา ศักยภาพ ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2.3.6 มีการประเมิน สรุปผลและรายงาน

2.4 การป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข

2.4.1 มีการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

2.4.2 มีการจัดกิจกรรมซ่อมเสริม

2.4.3 มีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างทันเหตุการณ์

2.4.4 มีกิจกรรม และ/หรือ การจัดการเรียนรู้ เพื่อป้องกัน ช่วยเหลือ และ แก้ไขที่ สอดคล้องกับ สภาพปัญหา เช่น เพศศึกษา ประสิทธิภาพ การ เรียนรู้ตกต่ำ ผู้มีความสามารถ พิเศษและผู้มีความต้องการพิเศษ ภาวะซึมเศร้า ภาวะทุพโภชนาการ ขาดแคลน ด้อยโอกาส การ ขาด ทักษะทางสังคม การใช้ยาในทางที่ผิด สารเสพติด การกลั่นแกล้ง รั้งแกลและการใช้ความรุนแรง การลักขโมย การหมกหมุ่นกับเกม และการพนัน ฯลฯ

2.4.5 มีกิจกรรมส่งเสริมการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มเพื่อน นักเรียน อย่างหลากหลาย ตามสภาพปัญหา เช่น เพื่อนช่วยเพื่อน ยุวชนแนะแนว พี่ ดูแลน้อง ฯลฯ

2.4.6 นักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา ได้รับการป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไขให้มี พฤติกรรมดีขึ้น

2.5 การส่งต่อนักเรียนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบและมีเครือข่าย สหวิชาชีพ

2.5.1 มีเครือข่ายการส่งต่อภายในและภายนอกโรงเรียน

2.5.2 มีการส่งต่อภายในและหรือภายนอกพร้อมข้อมูล ผลการช่วยเหลือ เบื้องต้น

2.5.3 มีการติดตาม ประเมินผล สรุปผล รายงานผลการส่งต่อ

2.5.4 มีการปรับปรุง พัฒนาการส่งต่ออย่างเป็นระบบ

2.5.5 มีเครือข่ายสหวิชาชีพที่มีการจัดตั้ง มีแผนดำเนินงาน และมีกิจกรรมการ

ประสานงาน การร่วมดำเนินงานป้องกัน แก้ไข ส่งเสริม ดูแลช่วยเหลือ นักเรียนอย่างต่อเนื่อง
ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผล และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน

3.1 มีแผนการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน

3.2 มีการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

3.3 มีการประเมินผลและสรุปรายงานผู้เกี่ยวข้อง

3.4 มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงาน

3.5 มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานแก่สาธารณชน

มาตรฐานด้านปัจจัย

มาตรฐานที่ 3 สถานศึกษามีบุคลากร สื่อ และเครื่องมือ ที่เอื้อต่อการดำเนินงานระบบการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1 ผู้บริหารมีการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย นโยบายการบริหารงานระบบการ
ดูแลช่วยเหลือนักเรียน เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและท้องถิ่น

1.2 มีความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญกับงานระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน

1.3 มีการพัฒนาตนเองและพัฒนางานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
อย่างต่อเนื่อง

1.4 มีการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ครูมีเจตคติที่ดีและมีความสามารถในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน

2.1 ครูตระหนักเห็นคุณค่าและมีความรู้ความเข้าใจการดำเนินงานระบบการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน

2.2 ครูรู้จัก ให้ความใกล้ชิด เอาใจใส่ดูแลนักเรียนที่รับผิดชอบอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง

2.3 ครูสามารถปฏิบัติงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ

2.4 ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมและ พัฒนาการของนักเรียน ความสามารถและทักษะในการวิเคราะห์ผู้เรียน การศึกษาและแก้ปัญหา รายการนี้ การสื่อสารทำความเข้าใจ ให้คำปรึกษา การบริหารจัดการชั้นเรียน การจัดกิจกรรม เสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ การปรับพฤติกรรม การป้องกันแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต การพัฒนาบุคลิกภาพและทักษะการดำรงชีวิตของนักเรียน

2.5 ครูให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้ร่วมงานและสร้างเครือข่ายในการปฏิบัติงาน
ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.1 ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจการดูแลบุตรหลาน

3.2 ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในกิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.3 โรงเรียนมีเครือข่ายผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.4 ชุมชนให้ความร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.1 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการช่วยเหลือผู้อื่น

4.2 นักเรียนมีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่น

4.3 นักเรียนมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่น

4.4 มีกลุ่มนักเรียนแกนนำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5.1 มีสื่อและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

5.2 มีสื่อและเครื่องมือในการจำแนก คัดกรองนักเรียน

5.3 มีแนวปฏิบัติ/เกณฑ์การจำแนก คัดกรองที่อาศัยหลักวิชาและเป็นข้อตกลงร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง

5.4 มีการรวบรวม จัดหา ใช้ และพัฒนา สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม และเครื่องมือ ในการส่งเสริม ช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

5.5 มีแบบบันทึกการส่งต่อนักเรียน และบันทึกการติดตามผล

1.6 การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.6.1 ความหมายของการบริหาร พันธ์ หันนาคินทร์(2526, หน้า 5)

การบริหาร หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการจัดการดำเนินงานของสถาบัน หรือหน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

ภิญโญ สาร (2526, หน้า 21) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จ

อรุณ รักธรรม (2527, หน้า 8) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมุ่งความสำเร็จของงานโดยยึดหลักประหยัด และมีประสิทธิภาพ และความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการในผลงานนั้น

กิตติมา ปรีดีดิลก (2539, หน้า 4) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานทุกชนิดในหน่วยงานให้สำเร็จลุล่วงไป

วิโรจน์ สารรัตนะ (2542, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การจัดองค์การ การวางแผน การติดตาม และการควบคุม

เสนาะ ตีเยวรี (2543, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

ไซมอน (Simon, 1966, อ้างถึงใน ศจี อนันต์นพคุณ, 2542, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหารหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

คุนส์และไวริช (Koontz & Wehrich, 1988, p. 4) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการออกแบบและการดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของผู้ร่วมงาน กลุ่มบุคคล ที่จะร่วมมือกัน ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดพื้นฐานที่ต้องการ

โรบบินส์ (Robbins, 1980, p. 6) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยบุคคลอื่น

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้พอสรุปได้ว่าการบริหารหมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์ในการทำงานที่แน่นอนเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

1.6.2 การบริหารงานเชิงระบบ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2541)

1.6.2.1 ความหมายของระบบ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบโดยส่วนประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ของระบบ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1.6.2.2 ระบบที่หมายถึงหน่วยงาน มีทั้งประเภทระบบที่มีชีวิต เช่น

ระบบย่อยอาหาร ระบบหัวใจ ระบบขับถ่าย ระบบที่ไม่มีชีวิต เช่น ระบบรถยนต์ เครื่องยนต์ เครื่องฉายข้ามศักราช พัดลม รวมทั้งระบบที่ไม่มีตัวตนให้เห็นหรือเห็นเพียงบางส่วน เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม ระบบการศึกษา เป็นต้น

1.6.2.3 ระบบที่หมายถึงกระบวนการทำงาน คือขั้นตอนการทำงานที่อาจเรียกชื่อต่างๆ กัน เช่น วิธีการเชิงระบบ การทำงานเชิงระบบ หรือการทำงานเป็นกระบวนการ ซึ่งระบบดังกล่าวนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการทำงานของระบบที่เป็นหน่วยงานนั่นเอง ลักษณะสำคัญของการทำงานที่เป็นกระบวนการ หรือวิธีการเชิงระบบก็คือการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบ หรือที่เรียกว่า การทำงานครบวงจรก็จะส่งผลให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนการทำงานที่เป็นกระบวนการนั้นได้มีผู้เสนอและแบ่งขั้นตอนไว้หลายๆ แบบแล้วแต่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น กระบวนการการบริหาร กระบวนการนิเทศ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น กระบวนการเชิงระบบที่นิยมใช้กันมาก คือ

1. การกำหนดปัญหาและความต้องการจำเป็น
2. การวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา
3. การพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมและวางแผนการแก้ไข
4. การดำเนินงานตามแผน / โครงการ
5. การประเมินผล

1.6.2.4 องค์ประกอบของระบบ โครงสร้างของระบบแต่ละระบบมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ

1.6.2.4.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบข้างระบบ ที่ถูกป้อนเข้าไปให้ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินงานระบบ เช่น ในระบบทางการศึกษาในโรงเรียน ตัวป้อนได้แก่ โรงเรียน ครู นักเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนและของนักเรียนเอง เป็นต้น

1.6.2.4.2 กระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีการดำเนินงานต่างๆ ที่ทำให้สิ่งที่ป้อนเข้าไปเกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ผลงานหรือผลผลิตของระบบ ซึ่งนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สองของระบบ เช่น ในระบบการศึกษากระบวนการ ได้แก่ วิธีการสอน หรือการบริหารการเรียนการสอนด้านต่างๆ เป็นต้น

1.6.2.4.3 ผลงานหรือผลผลิต (Product) หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ในลักษณะต่างๆ ทั้งที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เกิดจากการดำเนินงานในระบบกระบวนการในระบบทางการศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในลักษณะต่างๆ เป็นต้น

ระบบในเชิงบริหาร หมายถึง องค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีส่วนกระทบต่อยุทธศาสตร์ระหว่างกันในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร องค์ประกอบพื้นที่ของทฤษฎีระบบได้แก่

1. ปัจจัยการนำเข้า (Input)
2. กระบวนการ (Process)
3. ผลผลิต (Output)
4. ผลกระทบ (Impact)

ปัจจัยนำเข้า (Input) → กระบวนการ (Process) → ผลผลิต (Output)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบทั้ง 3 ของระบบจะมีการดำเนินงานไปตามลำดับและต่างก็มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเดียวกันด้วย ส่วนการควบคุมหรือการตรวจสอบแก้ไขระบบอาจไม่เป็นไปตามลำดับก็ได้ เช่น ตัวนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผลการตรวจสอบแก้ไขจะต้องอาศัยข้อมูลย้อนกลับด้วย

1.6.3 การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์

เมธินี จิตติขานนท์ (2547) การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ คือ วิธีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมุ่งเน้นที่ผลสัมฤทธิ์หรือผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก โดยมีการวัดผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นเทคนิควิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์และวิธีการบริหารงานภาครัฐไปจากเดิมที่ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า (input) และอาศัยกฎระเบียบ เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความถูกต้อง สุจริตและเป็นธรรม โดยหันมาเน้นถึงวัตถุประสงค์และสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานทั้งในแง่ของผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) และความคุ้มค่าของเงิน (Value for money) รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนผู้รับบริการ

การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management - RBM)

แยกออกเป็น ผลสัมฤทธิ์ = ผลผลิต + ผลลัพธ์

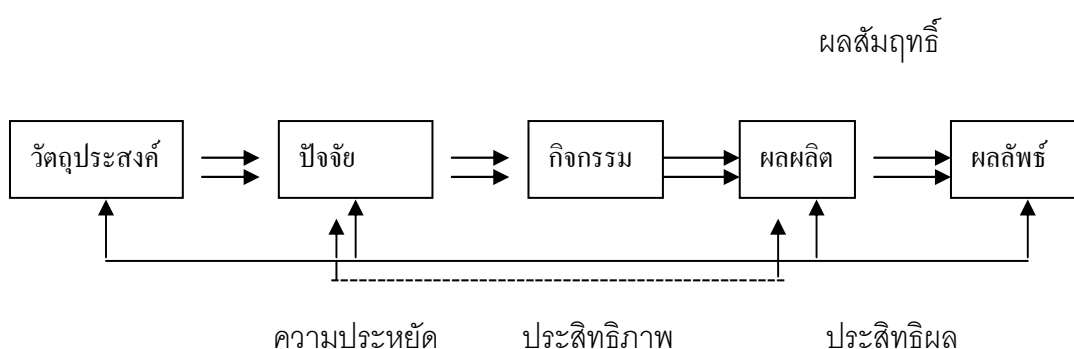
(RESULTS) (OUTPUTS) (OUTCOMES)

ที่มาของการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์

มาจากแนวคิดของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) (3 E) ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อ

- ความประหยัด (Economy) การใช้ต้นทุนหรือทรัพยากรการผลิตอย่างเหมาะสม และมีความคุ้มค่าที่สุด
- ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้ได้ผลงานในระดับที่สูงกว่าปัจจัยนำเข้า
- ประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

กรอบแนวคิดเรื่อง การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์

1.6.4 การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้วงจรเดมมิง (PDCA)

1. เตรียมการและวางแผนดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้คณะกรรมการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา
2. เพื่อให้ได้ผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิธีดำเนินการ

ผู้บริหารและคณะผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดังนี้

1. ประชุมหารือเพื่อกำหนดโครงสร้างบุคลากรในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา
2. แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) คณะกรรมการประสานงาน(ทีมสนับสนุน) และคณะกรรมการดำเนินงาน(ทีมทำ)

3. กำหนดบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการประสานงานและ คณะกรรมการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบสภาพพื้นฐานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน เพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับวางแผนดำเนินงาน

2. เพื่อให้ได้แผนปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาตลอดปี การศึกษา

วิธีดำเนินการ

คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) และ/หรือคณะกรรมการประสานงาน (ทีมสนับสนุน) ดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพพื้นฐานของสถานศึกษา โดยใช้แบบประเมินหรือแบบสำรวจการ ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หรือแบบสอบถามความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษา ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเอง เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อนในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่มีผลต่อการ ช่วยเหลือนักเรียนและข้อเสนอแนะของคุณ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงาน ตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการแผนปฏิบัติงานระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสนับสนุนให้ระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การปฏิบัติตามแผน

กิจกรรมที่ 3 สร้างความตระหนักและความเข้าใจบุคลากร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน

2. เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความเข้าใจบทบาทภาระหน้าที่ของการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน

3. เพื่อให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความเข้าใจในขั้นตอน วิธีการและมีการประสาน ความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิธีการดำเนินงาน

คณะกรรมการประสานงานดำเนินการสร้างความเข้าใจกับบุคลากรในสถานศึกษา โดย
อาจจัดในลักษณะ

1. ประชุมชี้แจงและสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ
เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความยินดีร่วมมือร่วมใจในการทำงาน
เพื่อช่วยเหลือนักเรียน

2. ฝึกอบรมบุคลากร โดยเฉพาะครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ความสามารถ
เทคนิคหรือทักษะต่างๆ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้น

3. ประชาสัมพันธ์งานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้กับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ทราบอย่างต่อเนื่อง

4. ประเมินผลการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
และนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรต่อไป

กิจกรรมที่ 4 ดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ครูได้ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่
กำหนดไว้

2. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือจากครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาอย่างทั่วถึงและ
ตรงตามสภาพและความต้องการของนักเรียน

วิธีการดำเนินงาน

1. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน ดังรายละเอียดในตอนที่ 2 ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งอย่างน้อยต้องครอบคลุมด้าน
ความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

1.2 การคัดกรองนักเรียน โดยจัดแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติและ
กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา

1.3 การส่งเสริมนักเรียนทุกคนที่อยู่ในการดูแลด้วยการจัดกิจกรรม ดังนี้

ก. กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom)

ข. กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)

1.4 การป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาด้วยวิธีการ
ต่างๆ เช่น

- ให้การปรึกษาช่วยเหลือ
- จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน คือ กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) กิจกรรมซ่อมเสริม และกิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง

1.5 การส่งต่อนักเรียนไปรับการช่วยเหลือจากครูอื่นๆ เช่น ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและควรบันทึกขั้นตอน
3. สรุปผลการปฏิบัติงาน รายงานหัวหน้าระดับชั้น

3. การกำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน

กิจกรรมที่ 5 ประเมินเพื่อทบทวน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่มีในแต่ละระดับ และนำข้อมูลไปใช้ในการทบทวนและปรับปรุงระหว่างการทำงาน
2. เพื่อให้ได้รายงานผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละระดับชั้น สำหรับการจัดทำสรุปรายงานของสถานศึกษาต่อไป

วิธีการดำเนินงาน

1. คณะกรรมการอำนวยการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการดำเนินงานของครูในแต่ละระดับชั้น
 2. ดำเนินการประเมินแต่ละระดับชั้น โดยผู้ที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งหรือผู้แทนครูในแต่ละระดับ ซึ่งได้รับการอบรมหรือมีความรู้ ทักษะในการประเมิน โดยดำเนินการประเมินสลับระหว่างระดับชั้น
 3. นำผลดังกล่าวมาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น
 4. ดำเนินการประเมินคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการดำเนินงานของครูในแต่ละระดับ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง
 5. ผู้ทำหน้าที่ประเมินจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพของแต่ละระดับ ส่งคณะกรรมการประสานงาน เพื่อรายงานผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป
- กิจกรรมที่ 6 ประเมินผลเพื่อพัฒนาและสรุปงาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้รายงานสรุปผลการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละภาคเรียน และปีการศึกษา
2. เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาระบบวิธีการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีการดำเนินงาน

1. ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาแต่ละคนจัดทำรายงานการดำเนินงานเสนอหัวหน้าระดับชั้น (ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน) ทุกสิ้นภาคเรียน
2. คณะกรรมการดำเนินงานในแต่ละระดับจัดทำรายงานสรุปเป็นระดับ เสนอ

คณะกรรมการประสานงาน

3. คณะกรรมการประสานงานสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากหัวหน้าระดับและจากการประเมินเพื่อทบทวนของแต่ละระดับมาจัดทำรายงานเป็นภาพรวมของสถานศึกษา เสนอ

คณะกรรมการอำนวยการ

4. คณะกรรมการอำนวยการดำเนินการ ดังนี้

4.1 ประชุมพิจารณา รายงานจากคณะกรรมการประสานงานในข้อ 3) เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

4.2 นิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินงานของ คณะกรรมการประสานงานและคณะกรรมการดำเนินงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการ ประชุมติดตามผลอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง

1.6.5 ผลสัมฤทธิ์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

พระมหาปกานนท์ พุทธิเมธี (2543) ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง สิ่งที่ได้รับตาม วัตถุประสงค์ หรือตามความต้องการที่คาดหวังเอาไว้ ต่อสิ่งหรือเรื่องที่เราคาดหวังและตั้ง วัตถุประสงค์เอาไว้

วิมลศรี อุทัยพัฒนาชีพ และพิณญาดา อัมภัยฤทธิ์ (2551) ได้กล่าวถึงความหมายของ ผลสัมฤทธิ์ว่า หมายถึง ผลสำเร็จตามตัวชี้วัดของผลผลิต และผลสำเร็จตามตัวชี้วัดของผลลัพธ์ที่ บรรลุตามเป้าหมาย

เมธินี จิตติขานนท์ (2547) ผลสัมฤทธิ์ของการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results Based Management - RBM)

$$\begin{array}{l} \text{ผลสัมฤทธิ์} = \text{ผลผลิต} + \text{ผลลัพธ์} \\ \text{(RESULTS)} \quad \text{(OUTPUTS)} \quad \text{(OUTCOMES)} \end{array}$$

จากที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นมาตรฐานเชิงระบบ ประกอบด้วยมาตรฐาน ด้านปัจจัย มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานด้านนักเรียน จะเห็นได้ว่าการบริหารเชิงระบบจะมีผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายหรือไม่จำเป็นต้องตรวจสอบผลผลิตและผลลัพธ์ที่ออกมา เพราะฉะนั้นจึงสรุปผลสัมฤทธิ์การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึงผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ผลผลิตและผลลัพธ์ตามมาตรฐานด้านนักเรียนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นตามมาตรฐานด้านนักเรียน

2. คุณลักษณะของผู้บริหาร

2.1 ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (2542. หน้า 5) มีการกำหนดความหมายของคำว่า “ผู้บริหารสถานศึกษา” ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน

อ่ำไพ ตีรณธนากุล (2543. หน้า 12) ได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่หรือครูใหญ่ รวมทั้งการเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นแล้วแต่สถานศึกษา

ธีระ รุญเจริญ (2550. หน้า 1) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรหลักที่สำคัญของสถานศึกษาและเป็นผู้นำวิชาชีพที่จะต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม ตลอดทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดี จึงจะนำไปสู่การจัดและการบริหารสถานศึกษาที่ดี มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพ

ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว (2542) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้บริหารโดยทั่วไปว่า ต้องมีความรู้และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่ม สนับสนุนบุคลากรในความคิดต่าง ๆ ทำงานเป็นระบบ มีมนุษยสัมพันธ์ยุติธรรม

อนุชิต วรรณสุทธิ (อ้างอิงในชุดิพร เหล็กคำและคณะ. 2547, หน้า8) ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ หมายถึง ผู้บริหารที่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของสังคม คนในองค์กรมีความสุข ครอบครัวมีความสุข

ชุดิพร เหล็กคำและคณะ(2548. หน้า 9) ได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ คือ ผู้ที่มีความรู้ทั้งในด้านศาสตร์ทางการบริหาร และมีศิลป์หรือมีความเชี่ยวชาญ ชำนาญ

ในการบริหารการศึกษาที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมในด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปความหมายผู้บริหารสถานศึกษาได้ว่า หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน และผู้ที่มีความรู้ทั้งในด้านศาสตร์ทางการบริหาร และมีศิลป์หรือมีความเชี่ยวชาญ ในการบริหารการศึกษาที่ส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้

2.2 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542. หน้า 21) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารจัดการ ไปยัง คณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ใน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป สรุปพอสังเขปได้ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา . 2543 : 82 – 84)

ด้านวิชาการ มีความรู้และเป็นผู้นำด้าน วิชาการ ประกอบด้วย

1. มีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์ด้านการบริหารงาน
2. สามารถใช้ความรู้และประสบการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันท่วงที
3. มีวิสัยทัศน์
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ มุ่งพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
6. รอบรู้ทางด้านการศึกษา
7. ความรับผิดชอบ
8. แสวงหาข้อมูลข่าวสาร
9. รายงานผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ
10. ใช้นวัตกรรมทางการบริหาร
11. คำนึงถึงมาตรฐานวิชาการ

ด้านการบริหารงบประมาณ

1. เข้าใจนโยบาย อำนาจหน้าที่ และกิจกรรมในหน่วยงาน
2. มีความรู้ระบบงบประมาณ
3. เข้าใจระเบียบคลัง วัสดุ การเงิน
4. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
5. มีความละเอียดรอบคอบ

6. มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
7. หมั่นตรวจสอบการใช้งบประมาณอยู่เสมอ
8. รายงานการเงินอย่างเป็นระบบ

ด้านการบริหารงานบุคคล

1. มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการบริหารงานบุคคล
2. เป็นแบบอย่างที่ดี
3. มีมนุษยสัมพันธ์
4. มีอารมณ์ขัน
5. เป็นนักประชาธิปไตย
6. ประนีประนอม
7. อุดหนุน อุดหนุน
8. เป็นนักพูดที่ดี
9. มีความสามารถในการประสานงาน
10. มีความสามารถจูงใจให้คนร่วมกันทำงาน
11. กล้าตัดสินใจ
12. มุ่งมั่นพัฒนาองค์กร

ด้านการบริหารทั่วไป

1. เป็นนักวางแผนและกำหนดนโยบายที่ดี
2. เป็นผู้ตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการที่ดี
3. มีความรู้ และบริหารโดยใช้ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย
4. เป็นผู้ที่มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร
5. รู้จักมอบอำนาจและความรับผิดชอบแก่ผู้ที่เหมาะสม
6. มีความคล่องแคล่ว ว่องไว และตื่นตัวอยู่เสมอ
7. มีความรับผิดชอบต่องานสูง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค กำกับ ติดตาม และ

ประเมินผล

2.3 คุณลักษณะของผู้บริหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของคุณลักษณะของผู้บริหารจากนักการศึกษา และนักวิชาการหลายท่านดังนี้

คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัว (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 189) คุณลักษณะของผู้บริหารจึงหมายถึง

เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัวของผู้บริหาร คุณลักษณะของผู้บริหารที่ดี และสามารถจะปฏิบัติงานให้ได้ประสพผลสำเร็จนั้นมีหลักเกณฑ์การใช้หลักวิชาประยุกต์กับความสามารถ มีการใช้ศิลปะหรือยุทธศิลป์ควบคู่กับยุทธศาสตร์ ทำให้งานมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

กิติมา ปรีดีติติก (2539, หน้า 268) กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของผู้นำว่าจะหาบุคคลเดียวที่เพียบพร้อม คุณลักษณะผู้นำที่ดีทั้งหมดนั้นหายาก เพราะลักษณะอุปนิสัยใจคอ และวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน และยิ่งแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ที่บริหารด้วย ผู้นำ ควรจะมีคุณสมบัติ 3 ประการ เรียกว่า ไตรภูมิ คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน และนอกจากนี้ ผู้นำต้อง มีความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบ มีความทะเยอทะยาน และกระตือรือร้นที่จะก้าวหน้า มีความสุภาพอ่อนน้อม มีความสุภาพอ่อนน้อม จริงใจต่อคนทั่วไป มีศีลสัตย์ และศรัทธาต่อผู้ร่วมงาน

พะยอม วงศ์สารศรี (2540, หน้า 239) ได้กล่าวถึงลักษณะการเป็นผู้นำ ควรมี 10 ประการ คือ ประการที่ 1 มีความรู้และสติปัญญา ประการที่ 2 มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ประการที่ 3 มีความเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ประการที่ 4 ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ประการที่ 5 มีทัศนคติที่ดี ด้านการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ประการที่ 6 มีการติดตามงานเสมอ ประการที่ 7 มีความคิดริเริ่ม ประการที่ 8 เป็นผู้กล้ารับผิดชอบ ประการที่ 9 ให้เกียรติแก่ผู้ร่วมงาน ประการที่ 10 เป็นผู้ฟังและผู้อำนวยความสะดวกที่ดี

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2545, หน้า 101) ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณลักษณะ” หมายถึง คุณลักษณะปรุ่่งแต่ง (Individual attributes) ต่าง ๆ เฉพาะรายบุคคลซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่เป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพ ภาวะด้านอารมณ์และจิตใจ (temperament) ความต้องการ (needs) แรงขับ (motives) และค่านิยม (values)

จิราภรณ์ วุฒิกักดี (2542, หน้า 64 –66) ได้สรุปถึงคุณลักษณะของผู้บริหารที่ พึ่งประสงค์ไว้ดังนี้ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม ให้ความเสมอภาคกับผู้ร่วมงาน ทุกคนมีความรับผิดชอบสูง มีความเสียสละ มีความคิดริเริ่ม มีความเป็นประชาธิปไตย ใจกว้าง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน อุทิศเวลาให้กับการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงานทุกคน มีความสุขุม รอบคอบ มีอารมณ์หนักแน่น มั่นคง ฉลาด และมีไหวพริบดี สุขภาพแข็งแรง ร่าเริง แจ่มใส เป็นนักพัฒนา รักความก้าวหน้า สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ หมั่นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งด้านความรู้ทั่วไป เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีใหม่ๆ เหตุการณ์ปัจจุบัน และความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพด้านการปกครองการบริหาร มีวิสัยทัศน์กว้างไกล บริหารโดยใช้ระบบคุณธรรม (Merit System) เป็นระบบที่ใช้หลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ หลักความ

เสมอภาค หลักความสามารถ หลักความมั่นคง หลักความเป็นกลางทางการเมือง เป็นผู้มีศีลธรรม มีการให้อภัย เป็นผู้อดทน และอดกลั้น มีบุคลิกภาพดี ทำทางแคล่วคล่องว่องไว ไม่มีปัญหาครอบครัว เป็นทั้งผู้นำ และผู้ตามที่ดี

ผู้บริหารหรือผู้นำหรือผู้จัดองค์การ หรือหัวหน้างาน ไม่ว่าจะหน่วยงานเล็กหรือหน่วยงานใหญ่ หน่วยงานราชการหรือเอกชนก็ตาม ย่อมมีบทบาทที่เป็นผลต่อการสำเร็จหรือประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างยิ่ง บางครั้ง การจัดองค์การ แม้จะไม่เรียบร้อยถูกต้องอยู่บ้าง ก็อาจได้รับผลงานสูงได้ หากผู้บริหารมีคุณลักษณะที่ดี แต่ถ้าคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมในการนำของผู้บริหารไม่ดี แม้การจัดองค์การถูกต้อง หรือดีเพียงใดก็ตาม ผลงานที่เกิดขึ้นของหน่วยงานนั้นๆ ย่อมสมบูรณ์ได้ยาก ดังนั้นผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม มีพฤติกรรม ในการนำที่ถูกต้องเหมาะสมเพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์การ ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร หรือผู้นำ ซึ่งจะวินิจฉัยสั่งการ หรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารหรือผู้นำนั้น ควรที่จะประกอบด้วยเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ คุณลักษณะด้านความรู้ทางวิชาการ และคุณลักษณะด้านความสามารถในการบริหาร

ได้มีนักการศึกษาของไทยได้รวบรวมคุณลักษณะของผู้นำไว้ ดังนี้ กวี วงศ์พุ่ม (2542) ประกอบด้วย ลักษณะท่าทาง คือการวางตัวอย่างเหมาะสม ด้วยการแสดงออกโดยท่าทาง ท่วงที วาจา การปรากฏตัวเมื่ออยู่ในที่อันตราย การประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ความกล้าหาญ มีความกล้าหาญทางกาย และทางใจ ความเด็ดขาด มีความสามารถในการตกลงใจอย่างทันท่วงทีและประกาศข้อตกลงใจนั้นในลักษณะที่ชัดเจนความไว้วางใจได้ มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ความอดทน คือความขยันขันแข็งทางจิตใจและร่างกายในอันที่จะยืนหยัดต่อสู้ความกระตือรือร้น คือการแสดงออกถึงงานอย่างจริงใจความคิดริเริ่มคือการพิจารณาดูว่า อะไรควรจะทำและเริ่มปฏิบัติอย่างไร ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้รับคำสั่งก็ตาม ความซื่อสัตย์ คืออุปนิสัยที่ถูกสติปัญญา

สมบัติ บุญประเคน (2544 : หน้า 20 – 21) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร ในยุคปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า แบบผู้บริหารในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องประกอบด้วย 6 ประการได้ดังนี้

1. ปฏิรูป การทำงานของผู้บริหารแบบนี้จะเป็นนักคิด นักพัฒนา ปรับเปลี่ยนหน่วยงานและพัฒนางานตลอดเวลา การดำเนินงานต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องกระตือรือร้นในการทำงานอยู่เสมอ

2. ประชาธิปไตย เป็นการบริหารงานที่ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาจะต้องพบกัน ครึ่งทาง หาแนวทางที่พึงประสงค์ให้ได้ ผู้บริหารจะต้องตัดสินใจปัญหาที่ไม่มีทางออกให้ได้ ผู้บริหารจะต้องมีบุคลิกภาพ และการทำงานเป็นประชาธิปไตย จึงจะเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน

3. ประสาน เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพมาก ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี การทำงานจะคำนึงถึงผลสำเร็จของงานเป็นสำคัญ รู้จักใช้ความสามารถ ของผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด มีความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชาดีมาก ให้เกียรติปูนบำเหน็จรางวัล และยกย่องอย่างสมศักดิ์ศรี ไม่แย่งเอาผลงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

4. ประนีประนอม บุคลิกลักษณะของผู้บริหารแบบนี้ จะพยายามไม่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความขัดแย้ง ในหน่วยงาน จะอะลุ่มอล่วยตลอดเวลา สิ่งใดที่พยายทำได้ก็จะยอม ไม่ติดใจกับปัญหา

5. ประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารลักษณะนี้จะมีบุคลิกที่ว่าทำอะไร จะพูดที่ไหนจะเป็นเรื่องสำคัญทุกเรื่อง มีความสามารถในการโน้มน้าวใจสูง มีมนุษยสัมพันธ์ดี การทำงานจะสนับสนุนให้ทุกคนทำรายงาน และ นำรายงานมาประชาสัมพันธ์

6. ประชาสงเคราะห์ ผู้บริหารลักษณะนี้จะให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานทุกเรื่อง เป็นห่วงเป็นใยตลอดเวลา จะประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อขอความช่วยเหลือผู้ร่วมงาน การพัฒนาบุคลากรจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้ทุกคนมีความก้าวหน้าในอาชีพ และครอบครัวอยู่เสมอ มีการให้อภัยเพื่อนร่วมงาน ไม่มีการตักเตือนอย่างรุนแรง ผู้ร่วมงานจะมีความสุขมากในการทำงาน เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้น สอดคล้องกับผลการวิจัยบางชิ้นงานที่สรุปและจำแนกถึงคุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลสำเร็จ ต่อการบริหารการศึกษาอย่างมีอาชีพ สามารถจำแนกได้เป็น 10 ประการ ได้แก่ (สุรศักดิ์ ปาเฮ . 2543 : หน้า 72 – 73)

1. มีความพร้อมทางด้านข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ (Command of Basic Facts) ต้องรู้ความเคลื่อนไหว ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและนอกองค์กร โดยมีข้อมูลและสารสนเทศ ช่วยในการดำเนินการ และบริหารงาน ให้บังเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. มีความรู้ทางวิชาชีพ (Relevant Professional Knowledge) เป็นความรู้ที่รวมถึงความรู้ทางเทคนิค เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ทางการบริหาร เช่น หลักการทฤษฎีการบริหาร การวางแผน การจัดองค์กร หลักสูตร การสอน การวัดผลประเมินผล เหล่านี้เป็นต้น

3. มีความรู้เท่าทันในสถานการณ์ (Continuing Sensitivity to Events) สามารถปรับตัวและสนอง ได้ฉับไวและต่อเนื่องกับสถานการณ์รอบด้าน และดำเนินบทบาทได้อย่างเหมาะสมรวดเร็ว และเข้าใจความรู้สึกของคนรอบข้าง
4. มีทักษะในการเข้าสังคม (Social Skills and Abilities) โดยการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ เช่น การสื่อสาร การกระจายอำนาจ การเจรจาต่อรอง การมอบหมายงาน การสมาคม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ให้เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์กร
5. มีทักษะในการวิเคราะห์ปัญหา แก้ปัญหา และการตัดสินใจ (Analytical , Problem Solving , Decision Making Skills) อาศัยหลักตรรกศาสตร์ การใช้เหตุผลและ วิจารณ์ญาณเข้าช่วย เพื่อรักษาความสมดุล ให้เกิดขึ้นทุกๆ ด้านในองค์กร
6. การควบคุมอารมณ์ (Emotion Resilience) ผู้บริหารต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคงในอารมณ์ไม่หวั่นไหวง่าย จะต้องรู้จักควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกมีจิตระลึกลึกซึ้ง และแสดงออกได้อย่างเหมาะสม
7. มีพฤติกรรมกล้าเสี่ยง (Pro activity inclination to Respond Purposefully to events) ผู้บริหารการศึกษา มีอาชีพที่ต้องมองงานได้อย่างทะลุปรุโปร่ง รู้ระบบการทำงานอย่างดี รู้ภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบ ทั้งตนเองและสมาชิกในองค์กร และรู้รับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ คำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาว และเป้าหมายโดยรวม
8. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) ริเริ่มโครงการใหม่ๆ และทำให้สำเร็จ เป็นที่ยอมรับ ของบุคคลทั่วไป ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการที่เกิดการยอมรับว่าเป็นแนวคิดที่ดี มีความละเอียดรอบคอบ และยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม
9. มีความรู้สึกไวต่อบุคคลอื่น (Mental Agility) เกี่ยวข้องกับระดับสติปัญญา สามารถค้นหาทางเลือก ได้หลากหลายเพื่อการแก้ไขปัญหา รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้เกียรติและสนใจในความรู้สึก ของคนอื่น
10. มีความรู้และฝึกฝนการเรียนรู้ (Balanced Learning Habits and Skills) ต้องรู้ว่าอะไรต้องรู้ อะไร และต้องรู้ให้จริง ต้องคิดเป็นคิดได้ และสามารถบูรณาการความรู้ได้ ประยุกต์ ใช้ได้ สามารถสร้างทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ ได้จากการปฏิบัติงาน สามารถพัฒนางานวิชาการ และรูปแบบวิธีการจากทฤษฎีได้

บุรุษชัย จงกลณี (2528, หน้า 11-12) กล่าวถึงคุณลักษณะของนักบริหารที่ดีควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. เฉลียวฉลาด แต่ไม่อวดฉลาด

2. มีความสามารถรอบด้าน (Well rounded)
3. มีพลังผลักดันภายใน (Inner drive) ให้กระตือรือร้นอยู่เสมอ
4. ทำตนให้เป็นที่เชื่อถือ (Integrity)
5. กล้าหาญทั้งกายและใจ (Courage physically and morally)
6. มีความคิดริเริ่ม (Initiative)
7. รู้จักวิธีส่งเสริมและบำรุงขวัญผู้ใต้บังคับบัญชา
8. การเสียสละปราศจากการเห็นแก่ตัว
9. มีความยุติธรรม (Justice)
10. วางตัวดี (Bearing)
11. กระตุ้นให้ผู้下有มีความภูมิใจในงานของตน
12. ให้เกียรติในผลงานที่ผู้下有ได้ปฏิบัติ
13. ปฏิบัติงานอย่างเป็นทีม ให้ทำงานแทนกันได้
14. ใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เหมาะสมกับความสามารถ และมีการพัฒนาฝีมือ

ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ

จากการรายงานการประชุมระดับชาติ (Nation Conference of Professors of Educational Administration (อังโนปรัญชัช จงกลณี. 2528, หน้า14-15) เมื่อปี ค.ศ. 1951 ได้มีการประมวลปรัชญา ของการบริหาร การศึกษา ไว้ว่า

1. ผู้บริหารต้องใช้ความฉลาด ไหวพริบมาแก้ไขปัญหาคือปัญหาต่างๆ ที่สำคัญในการบริหาร (Application of intelligence to life problems)
2. ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้บุคคลจำนวนมาก หรือบุคคลหลายๆ คนเข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำ โดยไม่ทำงานตามลำพัง (Necessity of social group action)
3. ผู้บริหารต้องเคารพความเป็นคนของแต่ละคน และจะต้องให้ความยอมรับนับถือในความเห็น ธรรมชาติ และความสามารถของผู้อื่น (Respect of the individual)
4. ผู้บริหารต้องยึดเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก การบริหารการศึกษา จะไม่มีความหมายถ้าขาดเป้าหมายดังกล่าว นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องถือว่า เป้าหมายหรือจุดประสงค์ของ การศึกษาย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเหมาะสมกับสภาพ ของสังคม ในฐานะผู้นำ ผู้บริหาร จะต้องปรับปรุงการศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (Function Social Organization)

5. ผู้บริหารจะต้องถือว่าตนเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ประสานประโยชน์ ซึ่งเข้ามาให้บริการ แก่บุคคลอื่นทุกๆ คน ในการที่จะช่วยให้เขาดำเนินงานต่างๆ ในการให้การศึกษาให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพที่สุด (Administrator as group instrument)

6. ผู้บริหารจะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลทั้งหลายมาทำความเข้าใจกันได้ทุกเมื่อและรับฟังความคิดเห็น ของบุคคล ทุกคนในวงการศึกษาและในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ (Freedom of Communication)

7. ผู้บริหารจะต้องถือว่าตนเองเป็นผู้นำ มิใช่เจ้านายผู้ทรงอำนาจ (Administrator as a leader)

8. ผู้บริหารต้องถือว่าตนเองคือ นักการศึกษา ผู้ยึดมั่นในปรัชญาของการศึกษา จึงต้องปฏิบัติและ วางตนอย่างนักการศึกษา (Administrator as an educator)

9. ผู้บริหารจะต้องเสียสละทุกอย่างเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน และเพื่อให้สังคมดีขึ้น ทุกๆ ทาง (Dedication of public education to community betterment)

10. ผู้บริหารจะต้องประสานงานประสานน้ำใจ ระหว่างชาวบ้านกับสถานศึกษาในการดำเนินงาน การศึกษา (School community integration in education)

11. ผู้บริหารจะต้องประเมินผลงานตนเองอยู่เสมอ การประเมินจะต้องทำทั้งสองอย่าง คือ ประเมินวิธีการ หรือกระบวนการทำงานพร้อมๆ กันไปกับการประเมินการปฏิบัติงาน เพราะการทำงาน จะมุ่งเอาแต่ผลอย่างเดียวไม่ได้ วิธีการก็จำเป็น (Two fold evaluation of Administration means and ends)

12. ผู้บริหารจะต้องเคารพในวิชาชีพของการบริหาร และมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ จะไม่ทำความเสื่อมเสีย ให้ผู้คนที่เหยียดหยามวิชาชีพของนักบริหาร (Professional integrity and responsibility)

13. ผู้บริหารจะต้องขวนขวายหาความรู้ใส่ตนอยู่เสมอ และแสวงหาความชำนาญ ทุกวิธีทาง เพื่อให้การบริหารงานของตนเองทันสมัย (Necessity for professional growth)

คุณสมบัตินี้ทั้ง 13 ประการนี้ เป็นแนวทางแห่งความเชื่อหรือปรัชญาของนักการบริหารที่พึงมี อันเป็นวิถี หรือแนวทางที่ผู้บริหารพึงยึดถือในการบริหารงาน ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นการยากที่จะปฏิบัติได้ครบถ้วน แต่การที่ได้ทราบไว้ก็จะเป็นประโยชน์ ให้แก่นักบริหาร ที่จะสามารถหยิบยกเอา มาประยุกต์ ใช้ให้เหมาะสมกับงาน ของนักบริหาร ซึ่งแตกต่างกันออกไปของแต่ละคนได้ เช่นเดียวกับ ถวิล อรัญเวศ (2544 : หน้า 17 – 18) ได้ให้ทรรศนะนักบริหารมืออาชีพว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. กล้าตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของนักบริหาร นักบริหารมืออาชีพ ต้องมีข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยสั่งการ เป็นคนที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุมีผลในการตัดสินใจ
 2. ไวต่อข้อมูล นักบริหารมืออาชีพ จำเป็นต้องเป็นคนที่ทันสมัย ไวต่อข้อมูลหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ฉะนั้นจำเป็นต้องเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารต่างๆ อยู่เสมอ
 3. เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ นักบริหารมืออาชีพจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล สามารถมองเห็นภาพ ในอนาคตและแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี
 4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน คือ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีการสร้างสรรค์ผลงาน ให้ปรากฏต่อสายตาเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอ
 5. ประสานสิบทิศ นักบริหารมืออาชีพจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่สามารถประสานงานกับหน่วยงาน หรือบุคคลต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถไกล่เกลี่ยข้อกรณีพิพาทได้ และสามารถ ขจัดปัดเป่าปัญหา ต่างๆ ในหน่วยงานได้
 6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ๆ จะต้องคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ๆ อยู่เสมอ
 7. จูงใจเพื่อนร่วมงาน จำเป็นต้องมีบุคคลที่สามารถโน้มน้าวหรือจูงใจเพื่อนร่วมงาน ให้เกิดความกระตือรือร้น ในการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่องานสูง ประเมินผล การปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม รู้จักให้การชมเชย ให้รางวัลหรือบำเหน็จ ความชอบ
 8. ทนทานต่อปัญหาและอุปสรรค จะต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อปัญหาอุปสรรคที่กำลังเผชิญ และพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอย่างสันติสุข ไม่หนีปัญหา และไม่หมกหมมปัญหาไว้
 9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ นักบริหารมืออาชีพจะต้องรู้จักยืดหยุ่น และอ่อนตัวตามเหตุการณ์นั้นๆ ไม่ตึงเกินไปหรือไม่หย่อนเกินไป บางครั้งก็ต้องดำเนินการในสายกลาง แต่ในบางครั้งก็ต้องมี ความเด็ดขาด
 10. บริหารงานแบบมีส่วนร่วม จะต้องบริหารงานแบบให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ
- สุพล วงสินธ์ (2545 : หน้า 29 – 30) ได้สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ในยุคปฏิรูปการศึกษา ไว้ว่า
1. มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
 2. มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย ใช้หลักเหตุผลในการบริหารงาน
 3. มีจิตสำนึกในความมุ่งมั่น

4. ใจกว้าง เปิดโอกาสให้ครูมีเสรีภาพในการคิด
5. ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ให้เกิดตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา
6. มีศักยภาพในการจัดการระบบบริหารโรงเรียน โดยการนำระบบคุณธรรมมาใช้ในโรงเรียน
7. สร้างขวัญกำลังใจให้ครู มีกำลังใจที่จะเป็นครูดี ครูเก่ง ครูที่ปรึกษา (Mentor)

ซิงชัย มงคลธรรม (ช่างใน ดอกแก้ว รัชโพธิ์) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพตามทฤษฎีพฤติกรรม ขึ้นอยู่กับแบบของความรู้ ความเป็นผู้นำ ที่จะนำผู้ร่วมงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตตลอดจนเกิดขวัญกำลังใจสูงในการปฏิบัติงานของกลุ่มผู้ร่วมงาน ทฤษฎีความเป็นผู้นำ (Major Approaches to Leadership) ทฤษฎีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำมีแนวความคิดทฤษฎีดังนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ (Trait Heroes) ได้จำแนกคุณลักษณะของความเป็นผู้นำออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) ได้แก่อายุ ลักษณะท่าทาง ส่วนสูง และน้ำหนักได้ส่วนที่ทำให้มีบุคลิกภาพนำไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
2. ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) จากการศึกษายอมรับว่าคุณลักษณะภูมิหลังทางสังคม เช่น การศึกษาเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ผู้นำจะต้องมี
3. สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ (Intelligence) การศึกษาได้ตรวจสอบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ กับสภาพความเป็นผู้นำ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้นำมักจะมีลักษณะต่อไปนี้เป็นคือ พุดเก่ง ตัดสินใจดี ความรู้ดี
4. บุคลิกภาพ (Personality) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมักจะมีคุณลักษณะของบุคลิกภาพดังต่อไปนี้ คือ มีความเชื่อมั่นในตนเองปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมั่นใจ
5. ลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (Task related characteristics)

ธีระ รุญเจริญ (2550. หน้า142) กล่าวว่าการบริหารยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่มีลักษณะเฉพาะหลายอย่าง จึงจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้ การที่จะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพจำต้องอาศัยรูปแบบภาวะผู้นำและการเป็นผู้นำที่ดี ลักษณะผู้นำที่ดีมีหลายอย่าง ลักษณะหลักที่สำคัญได้แก่

1. การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงานโดยให้ผู้ร่วมงานเข้าใจและปฏิบัติภารกิจจนประสบความสำเร็จ สามารถทำงานร่วมกันได้ผลดี สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ
2. การมีเหตุผลและอุดมการณ์กว้างไกล

3. การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยุติธรรม
4. การมีความอดทน อดกลั้น และกล้าเผชิญต่อเหตุการณ์
5. การมีไหวพริบ ใจกว้าง มีหลักธรรมประจำใจ
6. การตัดสินใจอย่างรอบคอบ ถูกต้องและทันเวลา
7. การรู้จักใช้ขีดความสามารถขององค์กรและบุคคล
8. การมีความสามารถในภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง
9. การมีบุคลิกภาพที่ดี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา คือ เครื่องหมายหรือสิ่งชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัวของผู้บริหารที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาเพื่อเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ว่าควรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร ประกอบด้วย คุณลักษณะด้านสติปัญญา คุณลักษณะทางกาย คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านการทำงาน และคุณลักษณะทางสังคม

2.3.1 คุณลักษณะด้านสติปัญญาและความรู้

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างถึงใน ไชยยันต์ เกิดเหมาะ, 2544, หน้า 28 – 29)

กล่าวถึง สติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางสมอง ฉลาด มีไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการรวบรวมและแยกแยะซึ่งความสามารถทางสติปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นมาก และมีความสำคัญยิ่งของผู้นำในการบริหารงาน ซึ่งอาจพิจารณาได้จาก

1. ความสามารถทางภาษา กระบวนการติดต่อสื่อสารในองค์การเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญสำหรับผู้นำ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพราะความสามารถทางด้านภาษาของ ผู้นำจะทำให้ลดความผิดพลาดในเรื่องการติดต่อสื่อสาร
2. ความสามารถทางด้านเหตุผล ความมีเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้นำ เพราะจะทำให้ ผู้นำสามารถหาเหตุผลต่าง ๆ และสามารถที่จะแปลความหมาย
3. ความสามารถจดจำ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความสามารถทางด้านสมองและความสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้
4. ความสามารถด้านความรู้ทั่วไป เป็นความสามารถในด้านการเรียนรู้ การรวบรวม การแยกแยะปัญหา สรุปข้อปัญหาต่างๆ
5. ความสามารถทางการวินิจฉัย เป็นความสามารถที่สำคัญของผู้นำที่ต้องตั้งใจใคร่ครวญเกี่ยวกับการตัดสินใจ

6. ความสามารถในการยืดหยุ่น ผู้นำต้องมีความสามารถในการยืดหยุ่นต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี และคณะ, 2544, หน้า 100– 102) กล่าวว่าประเทศจะเจริญก้าวหน้าเพียงใดขึ้นอยู่กับความคิดเป็นของคนไทย การคิดคือ การที่คนหนึ่งพยายามใช้พลังสมองของตนในการนำข้อมูลความรู้ ที่มีอยู่มาจัดวางอย่างเหมาะสม เพื่อได้ผลลัพธ์ เช่นการตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ดีที่สุด เราจำเป็นต้องให้คนไทยคิดเป็น โดยเสนอแนะว่าควรพัฒนาความสามารถในการคิด 10 มิติ ดังต่อไปนี้ มิติที่ 1 ความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) หมายถึง ความสามารถในการท้าทาย และโต้แย้งสมมติฐานที่อยู่เบื้องหลังเหตุผลที่โยงความคิดเหล่านี้เพื่อเปิดสู่แนวความคิดอื่น ๆ ที่อาจเป็นไปได้ มิติที่ 2 ความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ (analytical thinking) ความสามารถในการสืบค้นข้อเท็จจริงเพื่อตอบสนองบางสิ่งบางอย่างโดยการตีความ จำแนกแยกแยะ และการทำความเข้าใจกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กัน รวมทั้งเชื่อมโยงเหตุและผล มิติที่ 3 ความสามารถในการคิดเชิงสังเคราะห์ (synthesistype thinking) หมายถึง ความสามารถในการรวมองค์ประกอบที่แยกส่วนกันมาหลอมรวมภายใต้โครงร่างใหม่อย่างเหมาะสม มิติที่ 4 ความสามารถในการคิดเชิงเปรียบเทียบ (comparative thinking) หมายถึง การค้นหา ความเหมือนหรือความแตกต่างขององค์ประกอบตั้งแต่ 2 องค์ประกอบขึ้นไป เพื่อใช้ในการอธิบายเรื่องหนึ่งในมาตรการ (criteria) เดียวกัน มิติที่ 5 ความสามารถในการคิดเชิงมโนทัศน์ (conceptual thinking) ความสามารถในการนำข้อมูลทั้งหมดมาประสานกันและสร้างกรอบความคิดใหม่ขึ้นมาใช้ในการตีความข้อมูลอื่นต่อไป มิติที่ 6 ความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ (creative thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดออกนอกกรอบความคิดที่มีอยู่ ทำให้ได้แนวใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน มิติที่ 7 ความสามารถในการคิดเชิงประยุกต์ (applicative thinking) หมายถึง ความสามารถในการนำสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมไปใช้ประโยชน์ในวัตถุประสงค์ใหม่ได้ สามารถปรับเปลี่ยนสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เข้ากับบุคคล สถานที่ เวลา และเงื่อนไขใหม่ได้อย่างเหมาะสม มิติที่ 8 ความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ (strategic thinking) ความสามารถในการกำหนดแนวทางที่เป็นรูปธรรมที่ดีที่สุดภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ มิติที่ 9 ความสามารถในการคิดเชิงบูรณาการ (integrative thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดเชื่อมโยงในมุมต่าง ๆ เข้ากับเรื่องหลักๆ ได้อย่างเหมาะสม มิติที่ 10 ความสามารถในการคิดเชิงอนาคต (futuristic thinking) หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยใช้เหตุผลทางตรรกวิทยาสมมุติฐาน

ข้อมูลและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของในอดีต และปัจจุบันเพื่อคาดการณ์ทิศทางหรือขอบเขตทางเลือกที่เหมาะสม อีกทั้งพลวัตสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ดังนั้น สติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางด้านสมองซึ่งพิจารณาความสามารถจากทางด้านภาษา การคิด การจดจำ และการวินิจฉัยมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ. 2550, หน้า109-110) ได้ประมวลคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการและบริหารการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ด้านสติปัญญา ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ทางวิชาการ
2. มีความรู้วิชาเฉพาะ
3. มีความรู้วิชาชีพ
4. มีความรู้เรื่องการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
5. รู้กฎเกณฑ์และวินัยของสังคม
6. มีปฏิภาณไหวพริบดี
7. ทันทต่อเหตุการณ์
8. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
9. เป็นผู้มีการตัดสินใจปัญหาที่ดี
10. เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์
11. มีความสามารถในการสื่อสาร
12. มีความพร้อมและความเข้าใจต่อเหตุการณ์
13. เป็นผู้บริหารและจัดการที่ดี
14. รู้จักมอบอำนาจและความรับผิดชอบแก่ผู้ที่เหมาะสม
15. มีความเข้าใจในศาสตร์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา
16. เป็นผู้ตัดสินใจหรือวินิจฉัยสั่งการ
17. เป็นนักอุดมคติหรือเป็นผู้มีอุดมการณ์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านสติปัญญาและความรู้ ประกอบด้วยด้านความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพ การบริหารจัดการ การมีปฏิภาณไหวพริบในการตัดสินใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เข้าใจกฎเกณฑ์และวินัยทางสังคม ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร เป็นผู้ทันเหตุการณ์ มีอุดมการณ์ ด้านวิสัยทัศน์และความเป็นประชาธิปไตย

2.3.2 คุณลักษณะทางกาย

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543, หน้า 113) กล่าวถึงการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ดังพุทธวจนที่ว่า “อโรคยา ปรมาลาภา” แปลว่า การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บนับเป็นลาภอันประเสริฐ การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงจะช่วยให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี ประหยัดเงิน และประหยัดเวลาในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และจะไม่นับบุคคลที่ถูกรังเกียจจากสังคม เพราะความเจ็บป่วยเพราะโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าเป็นบุคคลที่มีรูปร่างทรวดทรง ใบหน้าได้สัดส่วน และผิวพรรณดี ยิ่งทำให้บุคคลภาคภูมิใจในตนเอง ว่าชีวิตนี้ดีแล้ว ประเสริฐแล้ว จะต้องครองตนให้ดีเสมอ

สุชาติ โสมประยูร และคณะ (2543, หน้า 14 -15) กล่าวถึงลักษณะของการมีสุขภาพที่ดีดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ที่ไม่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ความผิดปกติ หรือความพิการต่าง ๆ พร้อมทั้งยังมีความต้านทานโรค หรือมีภูมิคุ้มกันโรคอีกด้วย
2. เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้สึกวิตกกังวลในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เพราะว่าไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายผิดปกติ
3. เป็นผู้ที่มีหน้าตาสดชื่น ร่าเริงอยู่เสมอ ไม่ว่าจะอยู่คนเดียวหรืออยู่ต่อหน้าผู้อื่น อีกทั้งมองโลกในแง่ดี และมีความสัมพันธ์อันดี กับเพื่อนฝูงได้อย่างราบรื่น
4. เป็นผู้ที่มีกำลังแข็งแรงเพียงพอในการทำภารกิจในชีวิตประจำวัน อย่างสะดวกสบาย ด้วยการเคลื่อนไหวอย่างกระฉับกระเฉง แคล่วคล่อง
5. เป็นผู้ที่มีความรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจ ไร้กังวล และไม่เคร่งเครียด แม้จะเกิดความคับข้องใจบ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วคราวช่วยยาม
6. เป็นผู้ที่มีความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินอยู่กับการดำเนินชีวิต แม้จะเหน็ดเหนื่อยจากหน้าที่การงานบ้างก็ไม่รู้สึกท้อถอย โดยจะมีความอดทนและขยันหมั่นเพียรเป็นที่ตั้ง
7. เป็นผู้ที่มีความรู้สึกอยากรับประทานอาหาร และไม่รู้สึกอยากรับประทานอาหารอย่างพร่ำเพรื่อหรือเบื่ออาหาร พร้อมทั้งมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร
8. เป็นผู้ที่มีความเจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย มีสภาพร่างกายที่สะอาด ผิวพรรณเปล่งปลั่ง เล็บมีสีชมพู เส้นผมอ่อนสลวย
9. เป็นผู้ที่สามารถพักผ่อนนอนหลับได้เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย หลังจากตื่นนอนแล้วมีความรู้สึกกระปรี้กระเปร่าและสดชื่น
10. เป็นผู้ที่มีอารมณ์แจ่มใสและมั่นคงอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค

หรือมีความยุ่งยากนานาชนิด เพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายของชีวิต

การที่ผู้บริหารหรือผู้นำจะสามารถบริหารงานได้ดีนั้น จะต้องรู้จักวิธีดูแลสุขภาพของตนให้แข็งแรงอยู่เสมอ โดยมีข้อแนะนำจาก สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างถึงใน ไชยยงค์ เกิดเหมาะ. 2544, หน้า 28) การดูแลรักษาสุขภาพของผู้บริหารดังนี้ คือ

1. วิธีการป้องกันโรคเครียด ได้แก่ การปรับปรุงอุปนิสัยของตนเอง เจริญสมาธิภาวนา วิปัสสนาธรรมฐาน

2. รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพและรับประทานให้พอดีกับความต้องการ

3. ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

4. งดเว้นอบายมุข เช่น เหล้า บุหรี่

นภดล เวชสวัสดิ์ (2538, หน้า 52-53) กล่าวถึงการดูแลรักษาสุขภาพ บนพื้นฐานหลัก ดังนี้ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ต้องไม่ลืมหาอาหารเข้าควบคุมน้ำหนัก ไม่สูบบุหรี่ หากต้องดื่มควรดื่มแอลกอฮอล์แต่พอประมาณ นอนอย่างน้อยวันละ 7 - 8 ชั่วโมง

ทองทิพภา วิริยะพันธุ์ (2546, หน้า 122 - 123) ได้กล่าวถึงลักษณะด้านกายภาพ ได้แก่ รูปร่าง ขนาด ความสูง สุขภาพ น้ำหนัก การแต่งกาย หน้าตา ทรงผม ทรวดทรง อิริยาบถต่าง ๆ เช่น การนั่ง เดิน กิน ฯลฯ การมีรูปร่างหน้าตาดีสวยงาม จะทำให้เป็นที่น่าสนใจ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และถ้ามีสุขภาพดีประกอบด้วย จะทำให้เป็นผู้ที่มีความคล่องแคล่วว่องไวในการทำงาน มีบุคลิกภาพดีสร้างความประทับใจให้แก่ผู้พบเห็นได้

ชิงชัย มงคลธรรม (อ้างใน ดอกแก้ว รัชโพธิ์) ได้กล่าวถึงลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) ได้แก่ อายุ ลักษณะท่าทาง ส่วนสูง และน้ำหนักได้ส่วนที่ทำให้มีบุคลิกภาพนำไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

พัชรี จิระจรัสชัย (2545, หน้า 53) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะทางด้านร่างกาย (physiological traits) ได้แก่ ความสมประกอบ ความสมบูรณ์แข็งแรง มีสง่าราศรี ท่าทีที่เป็นมิตร และน้ำเสียง เป็นต้น

นิสิตปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 4 ได้สรุปคุณลักษณะด้านร่างกายของผู้นำที่นักวิชาการต่าง ๆ นำเสนอไว้ ดังนี้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, ม.ป.ป., หน้า 71 - 74)

คุณลักษณะด้านร่างกาย (Physical Traits) ได้แก่

1. มีร่างกายสมประกอบ หมายถึง มีลักษณะของร่างกายครบถ้วน ถูกต้องตาม

หลักสูตรวิชา ไม่มีอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดพิการหรือผิดปกติ

2. มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง หมายถึง มีน้ำหนักตัวและส่วนสูงได้สัดส่วนพอเหมาะมีการดูแลสุขภาพอย่างดี ไม่มีโรคประจำตัวที่ร้ายแรง และมีสมรรถภาพทางกายเหมาะสมกับวัย
3. มีความมีสง่าราศี หมายถึง มีลักษณะที่ทำให้ผู้พบเห็นมีความรู้สึกศรัทธา น่าเชื่อถือ เกิดความนิยมยกย่อง
4. มีท่าที่เป็นมิตร หมายถึง มีลักษณะยิ้มแย้ม แจ่มใส สามารถทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกคุ้นเคย
5. มีน้ำเสียงดี หมายถึง มีคุณภาพเสียง แจ่มใส กระจ่างชัด ปราศจากการดัดหรือเสแสร้ง พูดชัดถ้อยชัดคำ และสามารถเข้าใจจังหวะเร็ว – ช้า ตลอดจนน้ำหนักของเสียงสูงต่ำ ได้อย่างเหมาะสม ชวนฟัง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (อ้างในธีระ รุญเจริญ. 2550, หน้า110) ได้ประมวลคุณลักษณะทางกายของผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดและบริหารการศึกษาตามแนว พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรง 2) เป็นผู้มีร่างกายสง่าผ่าเผย 3) เป็นผู้ที่มีความอดทน 4) เป็นผู้ที่มีพลัง สามารถทำงานได้นานโดยไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย 5) มีความเด็ดขาด เด็ดเดี่ยว มั่นคง อดทน

สรุปได้ว่าคุณลักษณะทางกาย ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านรูปร่างลักษณะ ด้านความอดทน ความสามารถในการทำงาน ความมั่นคงเด็ดเดี่ยว

2.3.3 คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ

สำหรับคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้บริหารสถานศึกษานั้น นักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้ ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2519, หน้า 105-112) ได้แยกการพิจารณาบุคลิกภาพในรายละเอียดแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. อุปนิสัยของคน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการแสดงพฤติกรรม ได้แก่ ความกล้าหาญกับความรอบคอบ ความเยือกเย็นกับความเจ้าอารมณ์ การคิดการณ์ไกลกับการคิดเฉพาะหน้า ความฝึกฝนทางศิลปะกับการเป็นนักปฏิบัติและความเชื่อถือในโซกลางกับความเชื่อถือในวิทยาศาสตร์
2. คุณลักษณะประจำตัวของบุคคล ซึ่งได้แก่ ร่างกาย รูปร่างหน้าตาและกิริยาท่าทาง
3. บทบาทของบุคคล บทบาทเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ซึ่งจะแสดงออกตามเพศ วัย อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมและตำแหน่ง

การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อผู้นำหรือผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง เพราะบุคลิกภาพมีผลโดยตรงต่อกิจการงานของผู้บริหาร (วุฒิชัย จำนงค์ อ้างถึงใน กมล ศรีมาตร. 2544, หน้า 5) โดยบุคลิกภาพที่ดีจะชวนให้ผู้อื่นศรัทธาและมีความนิยมชมชอบ ซึ่งทำให้กลายเป็นผู้นำได้ง่ายขึ้น เพราะบุคลิกภาพที่ใครเห็นใครชอบ จะดึงดูดใจและจูงใจคน จะทำให้มีมิตรภาพระหว่างกันอย่างรวดเร็ว การมีบุคลิกภาพที่ดี จะเป็นรากฐานให้บุคคลสร้างตัวเป็นผู้นำได้ง่าย (อุทัย หิรัญโต, 2524, หน้า 55) ดังนั้น บุคลิกภาพที่ดีนับเป็นคุณลักษณะผู้นำที่สำคัญด้านหนึ่งของผู้บริหารที่ขาดเสียมิได้

เสน่ห์ ศรีสุวรรณ (2533 , หน้า 81-86) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำที่สำคัญไว้ ดังนี้

1. เซอร์ปัญญา ไหวพริบปฏิภาณดี
2. สุขภาพร่างกายแข็งแรงดี
3. มีความอดทนต่ออุปสรรคนานัปการ
4. มีความหมั่นเพียร ขยันขันแข็ง
5. มีความสดชื่น ร่าเริง แจ่มใส
6. มีความสะอาด ประณีต เรียบร้อย
7. มีเหตุผล และมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
8. มีความจริงใจ และเป็นมิตรกับคนทั่วไป
9. อยากร่วมมือผู้อื่นและอุทิศตนเพื่อส่วนรวม
10. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
11. มีความกระตือรือร้น
12. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
13. มีมนุษยสัมพันธ์และติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดี
14. มีความสามารถเข้าสังคมได้ดี
15. ไม่เห็นแก่ตัว
16. มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์ขันและมั่นคง
17. ยอมรับการติชม วิพากษ์วิจารณ์และคำแนะนำจากคนอื่นได้ดี
18. มีความสามารถในการพูดและเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ
19. ความเป็นผู้รู้จักประนีประนอม
20. ความเป็นนักสู้

21. มีความรับผิดชอบ
22. มีฐานะทางเศรษฐกิจดี
23. สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งต่าง ๆ ได้ดี
24. มีความสามารถคาดการณ์ข้างหน้าได้
25. แต่งกายเรียบร้อย เหมาะสม สวยงาม

นัยพินิจ คชภักดี (2542, หน้า 67) ได้กล่าวถึงความหมายของบุคลิกภาพ หมายถึง พฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของมนุษย์ เป็นการกระทำประจำและสอดคล้องกันไม่ใช่การกระทำ โดยบังเอิญเป็นครั้งคราว ที่มาของคำว่าบุคลิกภาพในภาษาอังกฤษ คือ Personality นั้นเข้าใจมาจาก ภาษาลาติน Personal ซึ่งหมายถึงหน้าากที่ชาวกรีกใช้สวมใส่ในการแสดงละครเวที นอกจากนี้ ยังหมายถึงคนที่มีลักษณะเฉพาะ และรวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง (2543, หน้า 3) กล่าวถึง ความหมาย ของบุคลิกภาพ หมายถึงลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ที่รวมกันแล้วทำให้บุคคลนั้นแตกต่างกับบุคคลอื่น ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ อุปนิสัยใจคอ ความสนใจ ทักษะคติ ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ บุคคลนั้นแสดงออกมา

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud อ้างถึงใน กวี วงศ์พุ่ม, 2542) กล่าวว่าบุคลิกภาพ เป็น ผลรวมของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสำคัญ 3 สิ่ง ดังนี้

1. อิด (id) คือพลังทางจิตเบื้องต้นของมนุษย์เป็นพื้นฐานของสัญชาตญาณที่จะสร้างบุคลิก ขึ้น เป็นบุคลิกหรือสัญชาตญาณที่แสวงหาสิ่งที่น่าสนใจมาบำบัดความต้องการ เพื่อให้เกิดความพอใจ เป็นสัญชาตญาณที่เกิดมาพร้อมกับการมีชีวิต

2. อีโก้ (ego) คือสภาพจิตมนุษย์ ที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมให้เกิดการอยากทำ อยากแสดงออกให้สังคมยกย่อง และยอมรับความสำเร็จ

3. ซูเปอร์อีโก้ (super ego) คือสภาพของจิตที่มีความสำนึกที่พอเหมาะพอดี เป็นพลังจิต ที่คอยควบคุมอารมณ์ของมนุษย์ ให้แสดงพฤติกรรมออกมาอย่างพอเหมาะ ไม่เกินพอ มนุษย์ที่มี พลังจิตนี้มักจะเป็นผู้สูงอายุ มีประสบการณ์ในสังคม และองค์การมานาน จึงสามารถตัดสินการกระทำ ว่าอย่างใดมีความเหมาะสม

กวี วงศ์พุ่ม (2542, หน้า 39 – 40) กล่าวว่าบุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะนิสัยที่รวมกัน เป็นแบบฉบับเฉพาะตัวเอง และลักษณะนิสัยที่เป็นลักษณะประจำตัวที่ทำให้บุคคลแต่ละคน ต่างกัน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525, หน้า 39-40) ได้จำแนกคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบุคลิกภาพ ว่าบุคลิกภาพของผู้บริหารมีรายละเอียดดังนี้

1. บุคลิกภาพทางด้านร่างกาย
2. บุคลิกภาพทางด้านจิตใจ และอารมณ์
3. บุคลิกภาพทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

วิจิตร วรุตบางกูร และสุพิชญา ธีระกุล (2523, หน้า 74 – 76) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียนด้านบุคลิกภาพไว้ 4 ประการ คือ

1. ความเป็นผู้นำ (leadership) คือ มีอิทธิพลในตนเองสูงกว่าอิทธิพลอื่นๆ ของบุคคลในกลุ่ม และสามารถชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานได้
2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (human relationship) ผู้บริหารต้องสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ทั้งนอกและในโรงเรียน
3. มีคุณธรรมสูง (virtue) คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้บริหารให้มีพฤติกรรมแต่สิ่งที่ดีงาม
4. มีสุขภาพดี (healthy) คือมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจ สุขภาพจะเป็นเครื่องสร้างเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้อง และสม่ำเสมอ

ประถม แสงสว่าง (2524, หน้า 14–15) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ดีด้านบุคลิกภาพไว้ดังนี้

1. มีใจเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจต่อครู และนักเรียน
2. มีมนุษยธรรม และใจเย็น
3. เป็นที่ไว้วางใจ เป็นที่เคารพนับถือ และเป็นที่ยิ่งในความดี ความยุติธรรม สามารถช่วยแก้ปัญหาได้
4. มีความมั่นคง คงเส้นคงวา
5. มีความจำดี
6. มีจินตนาการดี
7. มีร่างกายแข็งแรง

อรุณ รักรธรรม (2534, หน้า 198 – 202) กล่าวถึงบุคลิกภาพของผู้นำที่จะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้นำสรุปได้ว่า การมีความสามารถทางด้านปัญญา คือ สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ มีเชาว์ปัญญา ไหวพริบวินิจฉัยปัญหา สามารถตัดสินใจได้ถูกต้องทันเวลาที่ มีอุปนิสัยที่น่ายกย่อง ทำให้เกิดความประทับใจในอากัปกริยา ความประพฤติและศีลธรรมจรรยา เช่น สุภาพอ่อนโยน ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่ตัว ควบคุมอารมณ์ไม่ให้เกิดออกในลักษณะอันไม่พึงปรารถนา เช่น ความไม่พอใจ โกรธ อุนเฉียว ซึ่งมีผลต่องานการปกครอง และร่างกายอันได้แก่

ลักษณะรูปร่าง ความสูงต่ำ ลักษณะสีผิว การแต่งกายและสุขภาพ ซึ่งมีส่วนเสริมบุคลิกภาพของผู้นำ และได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารที่ดีไว้ดังนี้

1. มีความรู้ เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือสำหรับรักษาสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การเป็นผู้รอบรู้ ยิ่งรอบรู้มากเท่าใดฐานะความเป็นผู้นำก็ยิ่งมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น
2. มีความคิดริเริ่ม เป็นความต้องการที่จะปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ต้องมีคำสั่งคิดริเริ่มปรับปรุงให้ดีขึ้น
3. มีความกล้าหาญ เป็นลักษณะที่ไม่กลัวอันตรายความลำบากหรือความเจ็บปวดใดๆ สามารถเผชิญต่องานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ทุกอย่าง มีความมั่นคงในความคิดตน
4. มีความเด็ดขาด คือ สามารถตัดสินใจ ตกลงใจทันทีกับเวลาที่ต้องการ เมื่อตกลงใจแล้วสิ่งอย่างเด็ดขาด สั้นและชัดเจน
5. มีความแนบเนียน คือความสามารถที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นด้วยวาจาที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเกิดความกระด้างกระเดื่อง ไม่พอใจโดยต้องศึกษาถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และมารยาทในการเข้าสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมของผู้อื่นที่จะติดต่อด้วย
6. มีความยุติธรรม คือ การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความยุติธรรมและศีลธรรม วางตนเป็นกลางไม่เอนเอียงในการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ หรือเป็นโทษต่อผู้ใดผู้หนึ่ง
7. มีท่าทาง เป็นการแสดงออกซึ่งรูปร่าง ลักษณะของร่างกายที่ต้องประสงค์ มีกิริยาอาการ และเครื่องแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสม
8. มีความอดทน คือ ความสามารถของร่างกายความคิดและจิตใจที่จะทนต่อการปฏิบัติกิจการ หรือหน้าที่อย่างสมเหตุสมผลให้ต่อเนื่อง และบรรลุผลสำเร็จได้
9. มีความกระตือรือร้น คือ การมีจิตใจจดจ่อที่ดีต่องาน และมีความเอาใจใส่ต่อหน้าที่หรือกิจการที่ต้องปฏิบัติอยู่เสมอ
10. มีความไม่เห็นแก่ตัว คือ การขจัดเสียซึ่งความสุขหรือผลประโยชน์ส่วนตัว คนที่ไม่เห็นแก่ตัวย่อมเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมา และไม่ทำลายผู้อื่น
11. มีความตื่นตัว คือมีความระมัดระวัง ความสุขุมรอบคอบไม่ยืดเยื้อ ทำอะไรทำทันทีทันควัน และมีความว่องไวปราดเปรียวอยู่เสมอ
12. มีดุลยพินิจ คือ อำนาจแห่งความคิดที่จะพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องโดยชั่งน้ำหนักเหตุผลนั้น แล้วสรุปเป็นข้อตกลงความเห็น หรือข้อตกลงใจอันเฉียบแหลมได้ ไม่พยายาท

13. มีความสงบเสงี่ยม คือ ความไม่หึงงายโส ไม่จองหอง และไม่มีความภาคภูมิใจในสิ่งที่ไว้เหตุผล

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ. 2550, หน้า 110) ได้ประมวลคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการและบริหารการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ด้านบุคลิกภาพ ไว้ดังนี้

1. ความทะเยอทะยาน
2. ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความซื่อสัตย์
4. ความมานะ
5. ความมีจินตนาการ
6. ความตื่นตัวอยู่เสมอ
7. มีจริยธรรม
8. มีน้ำใจเยือกเย็น
9. ความเป็นผู้บรรลุลักษณะทางอารมณ์
10. มีความรับผิดชอบ
11. ความคล่องแคล่ว ว่องไว และตื่นตัวอยู่เสมอ
12. รู้จักสร้างและระวังรักษาบุคลิกลักษณะของตนอยู่เสมอ

จากความคิดของนักการศึกษาหลายท่าน สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านบุคลิกภาพต้องประกอบด้วย บุคลิกภาพทางด้านร่างกาย บุคลิกภาพด้านอุปนิสัย บุคลิกภาพด้านคุณธรรม บุคลิกภาพด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม และบุคลิกภาพด้านสติปัญญา

2.3.4 คุณลักษณะด้านการปฏิบัติงาน

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิชาชีพ หรืองานที่ต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งจะตรงกับลักษณะงานในตำแหน่งของผู้บริหารนั้นๆ (สมเกียรติ เจริญฉิม. 2532 , หน้า 15) คุณลักษณะด้านวิชาชีพนี้จะเกี่ยวข้องกับทักษะการปฏิบัติงานและภาวะผู้นำของผู้บริหารอย่างใกล้ชิด

คุณลักษณะด้านวิชาชีพ หมายถึงความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิชาชีพ หรืองานที่ตรงกับบทบาทหน้าที่ ซึ่งตรงกับงานในหน้าที่ของผู้บริหารโดยเฉพาะ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ดังนี้

จุมพล สวัสดิยากร (2520, หน้า 328 – 331) ได้ระบุ คุณลักษณะด้านวิชาชีพของผู้บริหารไว้ 9 ประการ คือ

1. ความสามารถในการวางแผนปฏิบัติงาน
2. ความสามารถในการจัดองค์การ และจัดบุคคลให้เข้ากับงาน
3. ความสามารถในการควบคุมการใช้จ่ายเงิน
4. ความสามารถในการประชาสัมพันธ์
5. ความสามารถในการประสานงาน
6. ความสามารถในการบำรุงขวัญผู้ร่วมงาน
7. ความสามารถในการบังคับบัญชาผู้ร่วมงาน
8. ความสามารถในการประเมินผลงาน
9. ความสามารถในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525, หน้า 35-40) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านวิชาชีพไว้ว่า เป็นความสามารถในการใช้ความรู้และเครื่องมือทางการบริหาร ความสามารถในการจูงใจคน ความสามารถในการตัดสินใจ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วางนโยบายและแผนงาน

นอกจากนั้นผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา (คุรุสภา. 2548) ในส่วนของวิชาชีพ ก็มีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 อย่างชัดเจนว่า ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นใจให้กับสังคม ดังความในมาตรา 53 ให้มีองค์รววิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์อธิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ทั้งของรัฐบาลและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด(สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2542, หน้า 26-27)

มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ

1. มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี หรือ
2. มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนและมีประสบการณ์เป็นหัวหน้าหมวด หัวหน้าสาย หัวหน้างาน ตำแหน่งบริหารอื่น ๆ ในสถานศึกษาอีกไม่น้อยกว่า ๒ ปี
3. มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

มาตรฐานความรู้

1. มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษา โดยมีความรู้อย่างน้อยดังต่อไปนี้

- (1) หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา
- (2) นโยบายและการวางแผนการศึกษา
- (3) การบริหารจัดการการศึกษา
- (4) การบริหารทรัพยากร
- (5) การประกันคุณภาพการศึกษา
- (6) การนิเทศการศึกษา
- (7) การพัฒนาหลักสูตร
- (8) การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ
- (9) การวิจัยทางการศึกษา
- (10) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารการศึกษา

2. ผ่านการอบรมหลักสูตรการบริหารการศึกษาที่คุรุสภารับรอง
นิเทศและการบริหารการศึกษา รวมกันมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี

มาตรฐานการปฏิบัติตน (จรรยาบรรณของวิชาชีพ) จรรยาบรรณของผู้ประกอบ
วิชาชีพทางการศึกษา มีดังนี้

จรรยาบรรณต่อตนเอง

1. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ
บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่
เสมอ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

2. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อ
วิชาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

3. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้
กำลังใจ แก่ศิษย์ และหรือผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่ โดยเสมอหน้า

4. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัย
ที่ถูกต้องดีงาม แก่ศิษย์ และหรือผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วย
ความบริสุทธิ์ใจ

5. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย
วาจา และจิตใจ

6. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิบัติยกย่องต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ และหรือผู้รับบริการ

7. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

8. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

จรรยาบรรณต่อสังคม

9. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ. 2550, หน้า 110-111) ได้ประมวลคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการและบริหารการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ด้านการงาน ดังนี้

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพ การบริหารการศึกษา
2. ตัดสินใจปฏิบัติการกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน

3. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้ศึกษา ปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
4. พัฒนาแผนงานทางองค์กรให้สามารถปฏิบัติได้จนเกิดผลดี
5. พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นตามลำดับ
6. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
8. ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
9. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
10. เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ
11. สร้างโอกาสในการพัฒนา ใช้ทุกสถานการณ์

สรุปคุณลักษณะด้านการงานของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบไปด้วย ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติในหน้าที่ การบริหารจัดการ การพัฒนาคน พัฒนาตนและพัฒนาองค์กร การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนางาน ความมุ่งมั่นในการทำงาน ด้านการประพฤติปฏิบัติตน การเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับผู้อื่นและการสร้างโอกาสในการทำงาน

2.3.5 คุณลักษณะทางสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 1159) ได้อธิบายคำว่า สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

สุดา ภิรมย์แก้ว (2545, หน้า 67) อธิบายว่า สังคม คือ กลุ่มคนมากกว่าสองคนขึ้นไป มาอยู่รวมกันเป็นระยะเวลายาวนานในขอบเขตหรือพื้นที่ที่กำหนด

ยุทธ ศักดิ์เดชนนต์ (2529, หน้า 8) กล่าวไว้ว่า “สังคมเป็นกลุ่มชนิดหนึ่งที่ย่อมจะมีลักษณะเหมือนกับกลุ่มต่าง ๆ โดยทั่วไป คือ คนในกลุ่มต้องมีความสัมพันธ์กันโดยทางตรงหรือทางอ้อมมีระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกันเพื่อให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นไปด้วยดี และสมาชิกมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม”

พัชรี จิระจรรย์ชัย (2545, หน้า 53) กล่าวถึง คุณลักษณะทางสังคม (social traits) ได้แก่ การมีมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถในการสื่อสาร เข้าใจองค์การและวัฒนธรรมของสังคม มีความสามารถในการต่อรอง เป็นต้น

ชิงชัย มงคลธรรม (อ้างในดอกแก้ว ชิดโพธิ์) ลักษณะต่างๆ ทางสังคม (Social characteristics) ผู้นำตามลักษณะนี้เป็นผู้ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างกระตือรือร้น เป็นผู้ที่ชอบการติดต่อ พบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น และให้ความร่วมมือกับบุคคลต่างๆ ดี ซึ่งผู้นำคนใดก็ตามที่มีคุณลักษณะดังกล่าว มักจะมีส่วนร่วมทำให้ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มเหนียวแน่น

ทองทิพภา วิริยะพันธุ์ (2546, หน้า 122 - 123) ได้กล่าวถึงลักษณะด้านสังคม ได้แก่ ทักษะที่ดีที่มีต่อผู้อื่น กิริยาท่าทีในการแสดงออกต่อเพื่อนฝูง ว่าเป็นอย่างไร เช่น เป็นคนสงบ เสียงนุ่ม เป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นคนเย่อหยิ่งหลงตน ฯลฯ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนประกอบของบุคลิกภาพ

นิสิตปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 4 ได้สรุปคุณลักษณะด้านสังคมของผู้นำที่นักวิชาการต่างๆ นำเสนอไว้ ดังนี้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, ม.ป.ป., หน้า 71 - 74)

1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี หมายถึง มีเทคนิคที่เข้ากับผู้อื่น และสามารถทำตนให้เป็นที่ถูกอกถูกใจผู้อื่น หรือจูงใจผู้อื่นได้ เช่น มีการควบคุมตนเอง ใจเปิดกว้าง ถ่อมตน และซื่อสัตย์ต่อพวกพ้อง
2. มีความสามารถในการสื่อสาร / สื่อความหมาย หมายถึง มีทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ และตอบสนองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. มีความเข้าใจองค์กรและวัฒนธรรมสังคม หมายถึง มีความรู้ในการจัดองค์กรและระบบ ตลอดจนเกิดกลไกต่าง ๆ ขององค์กรและสังคม สามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล เช่น แต่งกายเหมาะสมกับบุคลิก และรู้จักมารยาทในสังคม

4. มีความสามารถในการต่อรอง หมายถึง มีทักษะและเทคนิคในการเจรจาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและองค์กร สามารถประสานประโยชน์เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร

จากการศึกษาค้นคว้าของเซอร์จิโอวานี (Sergiovani. อ้างอิงในวิจิตร บริสุทธิ์. 2550, หน้า29-30) ได้สรุปลักษณะภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลด้านการบริหารจากผลการวิจัยต่าง ๆ พบว่าด้านทักษะสังคมประกอบไปด้วย

1. ความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือ (ability to enlist cooperation)
2. ความสามารถในการบริหาร (administrative ability)
3. ความร่วมมือกับผู้อื่น (cooperatives)
4. ความเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและมีเกียรติยศ (popularity and prestige)
5. ความสามารถในการเข้าสังคม (sociability)
6. ความมีส่วนร่วมในสังคม (social participation)
7. การรู้จักกาลเทศะและมีความเป็นนักการทูต (tactful diplomacy)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ. 2550, หน้า 111) ได้ประมวลคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการและบริหารการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ด้านคุณลักษณะทางสังคม ไว้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
2. เป็นบุคคลที่หน้าเชื่อถือ
3. เป็นผู้มีความรู้พื้นฐานทางสังคมดี
4. สามารถที่จะร่วมงานกับผู้อื่น
5. มีน้ำใจและถ่อมตน
6. มีความแนบเนียน
7. มีความยุติธรรม
8. ให้ผู้น้อยพบปะได้ง่าย
9. กินง่าย อยู่ง่าย ไม่ถือตัว เข้ากับคนทุกชั้นได้
10. ชมนคนเป็นและขยันชม
11. ละเว้นการประพุดติชั่ว

12. เป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม
13. เป็นสัญลักษณ์ขององค์กร
14. สร้างบริหารและร่วมงานด้วยหลักการที่ดี
15. ความเป็นผู้ใหญ่ มีใจกว้าง

จากที่กล่าวมานั้น คุณลักษณะด้านสังคม ประกอบด้วย การประพฤติปฏิบัติตนในสังคม ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการครองตน ครองคน และการเป็นผู้นำ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุบรรณ วราชน (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ 2) คุณลักษณะด้านจิตใจและสติปัญญา 3) คุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถ 4) คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม 5) คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ 6) คุณลักษณะด้านวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย จำนวน 3 รอบ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสอบถาม ประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรอบสุดท้ายทำให้ได้ข้อสรุปเป็นเกณฑ์ จำนวน 68 ข้อ ใน 6 ด้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า 1. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในช่วง พ.ศ. 2544-2548 ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความสำคัญและความจำเป็นที่ผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะ ของผู้บริหารใน 3 ด้านคือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต มีค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 5.0 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ 0.00 2. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในช่วง พ.ศ. 2549-2553 ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความสำคัญและความจำเป็นที่ผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะ ของผู้บริหารใน 5 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านจิตใจและสติปัญญา ด้านความรู้ความสามารถ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต มีค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 5.0 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ 0.00 3. การรับรองคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 คน และผู้เชี่ยวชาญอีกจำนวน 18 คน ทุกคนเห็นว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเหมาะสมและจำเป็นมากที่สุดที่ผู้บริหารควรจะมีเป็นเกณฑ์ ในการนำไปปรับปรุงตนเองและเพื่อคัดเลือกบุคคลที่จะเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหาร สถานศึกษาในทุกระดับ

ผ่องพรรณ สายทองและคณะ (2545. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนนำร่อง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ใน 7 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ มีดังนี้

เรื่อง การเตรียมการและการวางแผน ยังมีครูที่ไม่เข้าใจการดำเนินงานบางขั้นตอน แก้ไขได้ โดยกรมสุขภาพจิตควรอบรมให้ความรู้และทักษะใหม่ๆ ในการดำเนินงานแก่ครูเพิ่มเติม

เรื่อง ขาดงบประมาณเป็นค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการออกเยี่ยมบ้าน แนวทางแก้ไขคือ โรงเรียนควรปรับวิธีการเยี่ยมบ้านนักเรียนโดยจัดพาหนะให้ครูที่ปรึกษาออกเยี่ยมบ้านนักเรียนพร้อมกัน ทีละหมู่บ้าน ปัญหาที่นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาไม่มาพบครูแนะแนวตามนัดหมาย แนวทางแก้ไขคือ ครูแนะแนวต้องติดตามอย่างต่อเนื่องและดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในห้องแนะแนว ปัญหา

เรื่อง ครูที่ปรึกษาไม่ทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนในชั้นเรียนครบทุกคน แก้ไขโดยสอบถามจากบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน ปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูลการคัดกรองนักเรียนซึ่งมีการปฏิบัติที่ยุ่งยากต้องใช้เวลาดำเนินการมาก แนวทางแก้ไขคือ ครูที่ปรึกษาแต่ละระดับชั้นร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนพร้อมกัน โดยดำเนินนอกเวลาราชการคือหลังเลิกเรียน ปัญหาผู้ปกครองบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ครูที่ปรึกษาควรติดต่อประสานกับผู้ปกครองโดยตรงที่บ้านและปัญหาการรายงานผลการดำเนินงานไม่ต่อเนื่องไม่เป็นระบบและไม่เป็นไปตามกำหนดในปฏิทินการปฏิบัติงาน แนวทางแก้ไขคือ มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบนิเทศติดตามประเมินผลเดือนละ 1 ครั้ง และพัฒนารูปแบบการรายงานให้เป็นระบบขึ้น

สมศรี สุ่มมาตย์ (2545) ได้ทำการวิจัยคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับ “มาก” ความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” คือ ด้านคุณธรรม และความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” เรียงตามลำดับ คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านสุขภาพ ด้านสติปัญญาและความสามารถ

เกษร สุขเกษม(2546)ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรีการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาระดับคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนระหว่างโรงเรียน ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เพื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ และวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านสติปัญญา ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรับผิดชอบ ด้านฐานะสังคม และด้านการตัดสินใจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษารวม 414 คน จำแนกเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ 79 คน โรงเรียนขนาดกลาง 194 คน และโรงเรียนขนาดเล็ก 141 คน ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2546 กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตามระดับชั้นอย่างเป็น สัดส่วนตามขนาดของโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ ประกอบด้วย คุณลักษณะความเป็นผู้นำซึ่งพัฒนาจากแนวคิดของ สตีอกดิลล์ จำนวน 30 ข้อ และการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามกรอบสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 30 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับรวมเท่ากับ 0.98 สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (frequencies) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยวิธีแบบขั้นต่อน (stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระดับคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและเป็นรายด้าน และระดับคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน ได้แก่โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ไม่แตกต่างกัน

2. ระดับการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน ยกเว้น งานด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม และมูลนิธิ อยู่ในระดับปานกลาง และระดับการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของผู้บริหารโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. ปัจจัยด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวม คือ ด้านการตัดสินใจ และ ด้านฐานะทางสังคม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านการให้บริการชุมชนด้านต่าง ๆ และ งานด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน คือ ด้านการตัดสินใจ และบุคลิกภาพ ส่วนปัจจัยด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น งานจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม และมูลนิธิ และงานด้านการประชาสัมพันธ์ คือ ด้านการตัดสินใจ และฐานะทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เกษม วิศวไพศาล และคณะ (2546. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า

ด้านปัจจัย ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีจุดเด่นที่สุดด้านปัจจัย คือ ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือนักเรียน บุตรหลานของตนและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการส่งเสริม ป้องกัน และแก้ปัญหานักเรียนเป็นอย่างดี ปัจจัยที่ 2 ที่ส่งผลดีต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ มีเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี

ด้านกระบวนการ ผลการประเมินอยู่ในระดับควรปรับปรุงแก้ไข ถึงระดับดี ซึ่งผลการประเมินด้านกระบวนการที่อยู่ในระดับดี คือ การนิเทศ ติดตาม การประเมิน และการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานแก่ครูที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนที่อยู่ในระดับควรปรับปรุงแก้ไข คือ ครูที่ปรึกษาบางคนขาดการประเมินตนเอง ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงจัง และขาดการจัดเก็บข้อมูลระบบสารสนเทศของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ

ด้านผลผลิต ผลการประเมินอยู่ในระดับดี โดยนักเรียนมีความรู้ความสามารถ ความสนใจจุดเด่น จุดด้อยของตนเอง ในการปรับปรุงและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ด้านผลลัพธ์ ผลการประเมินอยู่ในระดับดี นักเรียนมีความประพฤติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยของความสำเร็จก็คือ นโยบายของผู้บริหารโรงเรียน การบริหารเชิงระบบ การบริหารแบบมีส่วนร่วม จะส่งผลต่อความร่วมมือของครูที่ปรึกษา ทำให้ผลผลิตอยู่ในระดับดี

ชูเดช หาญทองช่วง และคณะ (2546. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ใน 5 ด้าน พบว่า

1. ข้าราชการครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก มีความเห็นต่อสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เว้นแต่ด้านการส่งต่อนักเรียนเห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง

2. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับมาก เว้นแต่เรื่องการทำควมรู้จักคุ้นเคยครอบครัวนักเรียน เรื่องการศึกษาสภาพฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวนักเรียนและการจัดทำแบบประเมินทางอารมณ์เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง

3. ด้านการคัดกรองนักเรียน ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เว้นแต่เรื่องการมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาคัดกรอง เรื่องการคัดกรองนักเรียนในดุลยพินิจตามเกณฑ์ของตนเอง และเรื่องการคัดกรองนักเรียนโดยอาศัยข้อมูลจากแบบประเมินทางอารมณ์ เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง

4. ด้านการส่งเสริมนักเรียน ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

5. ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เว้นแต่เรื่องการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เรื่องการจัดให้นักเรียนทุกคนจับคู่ (Buddy) เพื่อช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันและกัน และเรื่องการจัดกิจกรรมสื่อสารและสัมพันธ์กับผู้ปกครอง เห็นว่าอยู่ระดับปานกลาง

6. ด้านการส่งต่อนักเรียน ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เว้นแต่เรื่องความเข้าใจขั้นตอนการส่งต่อนักเรียนในโรงเรียนอย่างชัดเจน (ครูแนะแนว ฝ่ายปกครอง ฯลฯ) เห็นว่าอยู่ในระดับมาก

การเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของข้าราชการครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามเพศประสบการณ์การสอน ระดับชั้นที่ปฏิบัติการสอน และขนาดของโรงเรียน พบว่า

1. ข้าราชการครูชายและหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกันและเพื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่าไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกัน ยกเว้นด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 2. ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้านยกเว้นด้านการส่งต่อนักเรียนที่ไม่มีความแตกต่างกัน
 3. ข้าราชการครูที่ปฏิบัติการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัด พิษณุโลกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณารายด้านก็ว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในทุกด้าน
 4. ข้าราชการครูที่อยู่ในโรงเรียนต่างขนาดกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้านและเมื่อทดสอบรายคู่พบว่าข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดพิษณุโลกที่อยู่ในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่มีความคิดเห็นแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
- สอดคล้องกับจันทพร หอมจันทร์และคณะ (2546.บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษาในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามทัศนะของข้าราชการครูในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร ปีการศึกษา 2545 พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขและด้านการส่งต่ออยู่ในระดับมากทุกด้าน
- โซว์นันต์ มารุตวงศ์ (2546. หน้า 87) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า
1. สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในขั้นเตรียมการและวางแผนการดำเนินงาน มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากและรายการที่มีอันดับสูงสุด คือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ขึ้นปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานมีการดำเนินงาน

อยู่ในระดับมากและรายการที่มีอันดับสูงสุด คือ มีการจัดกิจกรรมโฮมรูมอย่างสม่ำเสมอ ขึ้น
กำกับติดตาม ประเมินและรายงานการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และรายการที่มีอันดับสูงสุด คือ
มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ

2. ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ชั้นเตรียมการและวางแผนการ
ดำเนินงานมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางและรายการที่มีปัญหาอันดับสูงสุด คือ การวิเคราะห์
สภาพความพร้อมของโรงเรียนในการดำเนินงาน ชั้นปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานปัญหาอยู่ใน
ระดับปานกลางและรายการที่มีปัญหาอันดับสูงสุด คือ การตรวจเยี่ยมบ้านนักเรียน ขึ้นกำกับ
ติดตาม ประเมินผลและรายงานมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางและรายการที่มีปัญหาอันดับสูงสุด
คือ การนิเทศและติดตามผล

พญง ม่วงศรี และคณะ (2546. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบ สภาพการ
ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนประชาวิทยาคาร ตามทัศนะของครู อาจารย์
พบว่าภาพรวมทุกด้านสูงสุดอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 47.1) รองลงมาในระดับปานกลาง (ร้อยละ
41.2) ด้านการคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อสูงสุด อยู่ในระดับ
ปานกลาง (ร้อยละ 43.2 , 46.0 และ 55.3 ตามลำดับ) ยกเว้นด้านการดำเนินงานสูงสุดอยู่ระดับ
มาก(ร้อยละ 56.5, 47.1, และ 64.7 ตามลำดับ) เมื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการ
ดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามทัศนะของครู อาจารย์ จำแนกตามเพศหน้าที่ที่ปฏิบัติในปัจจุบันพบว่า
ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน พบว่ามีความ
แตกต่างกัน

การศึกษาและเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสภาพการดำเนินงานระบบ
การดูแลช่วยเหลือนักเรียนสูงสุดอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 71.1) เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของ
นักเรียนที่มีเพศและระดับชั้นต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อสภาพการดำเนินงานระบบการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน

การศึกษาและเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อสภาพการ
ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า มีความพึงพอใจต่อสภาพการดำเนินงานระบบ
การดูแลช่วยเหลือนักเรียนสูงสุดอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 63.9) เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของ
ผู้ปกครองนักเรียนที่มีเพศและอาชีพต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อสภาพการดำเนินงานระบบ
การดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน

จันทพร หอมจันทร์และคณะ (2546.บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษาในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามทัศนะของข้าราชการครูในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร ปีการศึกษา 2545 พบว่า

1. การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษาในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามทัศนะของข้าราชการครูในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร ปีการศึกษา 2545 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไข และด้านการส่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. การเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษาในระดับดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามทัศนะของข้าราชการครูในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร ปีการศึกษา 2545 จำแนกตาม

2.1 จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

2.2 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

2.3 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานเป็นครูที่ปรึกษา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการส่งต่อ

สุวิมล ครุฑดิลังกันท์และคณะ (2547.บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาการศึกษาสภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกรณีศึกษา : โรงเรียนวังมะด่านพิทยาคม อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก พบว่า

1. ผลการศึกษาความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวม พบว่า คณะครู-อาจารย์โรงเรียนวังมะด่านพิทยาคม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยมีทีมประสานมีความพึงพอใจเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ ทีมนำ และทีมทำ ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามตัวแปรวุฒิทางการศึกษา พบว่า ความพึงพอใจของคณะครู-อาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งโดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

3. ผลการศึกษาเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามตัวแปรประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ความพึงพอใจของคณะครู-อาจารย์ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ตั้งแต่ 5 – 10 ปี กับประสบการณ์มากกว่า 10 ปี แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งโดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

4. ผลการศึกษาเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามตัวแปร ตามหน้าที่ปฏิบัติ พบว่า ความพึงพอใจของคณะครู และครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็น ทีมนำ ทีมประสาน และทีมทำ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

เพิ่มศรี เมฆสวัสดิ์ และคณะ (2547. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับสารเสพติดในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 3 – 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก พบว่า

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีตำแหน่งเป็นครูที่ปรึกษา และทำงานสอนอยู่ในสถานศึกษาขนาดใหญ่

2. ข้าราชการครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกมีการใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับสารเสพติดในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้นที่ 3 – 4 อย่างบ่อยครั้ง ทั้งในภาพรวม รายกิจกรรม และรายข้อทุกข้อ

3. ข้าราชการครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับสารเสพติดในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3 – 4 ในระดับปานกลางทั้งในภาพรวม รายกิจกรรม และรายข้อ

4. ข้าราชการครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีขนาดต่างกัน มีการใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับสารเสพติดในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้นที่ 3 – 4 เกี่ยวกับสารเสพติดในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

5. ข้าราชการครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับสารเสพติดในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้นที่ 3 – 4 ในภาพรวมและรายกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกกิจกรรม

ธีระ นิมสังข์ และคณะ (2548. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 1 – 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ผลการศึกษพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้าน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้น ด้านการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น และด้านการกำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 1 – 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

3. เปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 1 – 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ขนาดเล็กขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ส่วนใหญ่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการเตรียมการและการวางแผนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน

4. เปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 1 – 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1 ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กองมี แสนใจวุฒิและคณะ (2548. บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาการประเมินโครงการการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย:การศึกษาเปรียบเทียบ ปีการศึกษา 2547 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต 1 กับเขต 2 โดยภาพรวมทั้งสองเขต มีผลการดำเนินงานด้านปัจจัยดำเนินงาน ด้านกระบวนการดำเนินงานเมื่อเทียบกับเกณฑ์ มีผลการปฏิบัติ ค่าเฉลี่ย 3.47 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65 อยู่ในระดับ ปานกลาง

การเปรียบเทียบผลการประเมินโครงการการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 กับ เขต 2 ด้านปัจจัยดำเนินงาน ค่า T-test 0.51 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ด้านกระบวนการดำเนินงาน ค่า T-test 1.06 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และด้านผลการดำเนินงาน ค่า T-test 1.14 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงว่า ผลการดำเนินงาน ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยการดำเนินงาน ด้านกระบวนการดำเนินงานและด้านผลการงาน ทั้งสองเขตไม่แตกต่างกัน

เพ็ญศรี พิทักษ์ธรรม มัชฌิมากิโร (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2551 จาก <http://www.polpacon7.ru.ac.th>) ได้ทำการวิจัยเรื่องภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหารการศึกษา

ต่อประสิทธิผลในกระบวนการบริหารการศึกษา: กรณีศึกษาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จังหวัดสงขลา ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มอาจารย์มีความเห็นว่าผู้บริหารการศึกษามีคุณลักษณะทางกายและสังคม คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ และคุณลักษณะทางทักษะโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับดี เช่นเดียวกันในกลุ่มผู้บริหารแต่ค่าเฉลี่ยของคะแนนต่ำกว่ากลุ่มอาจารย์ ทั้งผู้บริหารและอาจารย์มีความเห็นว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารการศึกษามีลักษณะแบบอำนาจนิยม แบบเน้นความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน แบบเน้นการมีส่วนร่วม และแบบนักพัฒนาในระดับมาก ยกเว้นพฤติกรรมกรรมการบริหารงานแบบเน้นการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดทั้งผู้บริหาร และอาจารย์เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับประสิทธิผลในกระบวนการบริหารการศึกษาในภาพรวมแล้ว ผู้บริหาร และอาจารย์มีความคิดเห็นว่าเป็นอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่คะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นในกลุ่มอาจารย์ต่ำกว่ากลุ่มผู้บริหารในทุกด้านของกระบวนการบริหารการศึกษา และเมื่อวิเคราะห์เส้นทางเพื่อศึกษาภาวะความเป็นผู้นำต่อประสิทธิผลกระบวนการบริหารการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลทางตรง คือ พฤติกรรมพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบเน้นการกำกับดูแล พฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบเน้นความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน และพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบเน้นการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลทางตรงและทางอ้อม คือ คุณลักษณะทางทักษะ และปัจจัยที่มีผลทางอ้อม คือ คุณลักษณะทางกายและสังคม และคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ ข้อเสนอแนะคือ การส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้บริหารการศึกษามีองค์ประกอบคุณลักษณะทางทักษะ และบริหารงานแบบเน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้นำมีความสามารถและทักษะในกระบวนการบริหารการศึกษาเพิ่มขึ้น

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สตอกดิลล์ (Stogdill อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, หน้า 45-46) ได้สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับการเป็นผู้นำในปี ค.ศ. 1948 และค.ศ. 1970 มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ลักษณะของ ผู้นำที่ดีมีดังนี้

1. ลักษณะทางกาย ผู้นำเป็นผู้ที่แข็งแรง มีร่างกายเป็นสง่า
2. ภูมิหลังทางสังคม ผู้นำเป็นผู้ที่มีการศึกษาและสถานะทางสังคมดี
3. สถิติปัญญา ผู้นำเป็นผู้ที่มีปัญญาสูง มีการตัดสินใจดี และมีทักษะในการสื่อความหมายและการพูด
4. บุคลิกภาพ ผู้นำเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์

5. ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้นำเป็นผู้ที่มีความปรารถนาจะทำดีที่สุด ปรารถนาที่จะ
รับผิดชอบ

6. ลักษณะทางสังคม ผู้นำเป็นผู้ที่ปรารถนาจะร่วมมือกับคนอื่น มีเกียรติและเป็นที่ยอมรับ
ของสมาชิกและคนอื่น เข้าสังคมได้เก่ง มีความเฉลียวฉลาดในการสังคม

กรอบแนวคิดการศึกษาครั้งนี้

ตัวแปรพยากรณ์

ตัวแปรเกณฑ์

